

OD „SPRÁVCŮ VĚRNÉ RUKY“ KE „KOMISAŘŮM“. K ETABLOVÁNÍ TZV. KOMISAŘŮ PRO UZAVŘENÉ ČESKÉ VYSOKÉ ŠKOLY, 1939–1940

MICHAL V. ŠIMŮNEK – MILOŠ HOŘEJŠ

**FROM THE ‘ADMINISTRATORS OF FAITHFUL HAND’ TO ‘COMMISSARS’.
ON THE FUNCTIONING OF THE SO-CALLED COMMISSARS
FOR THE CLOSED CZECH UNIVERSITIES, 1939–1940**

The chief aim of the forcible closing of Czech universities on 17 November 1939 was to stop university education and persecute students but this step had also created a number of political, technical, and last but not least also administrative problems and challenges. After Adolf Hitler decided in early December 1939 that some institutes would be allowed to renew their activities in a modified and closely supervised form, what turned out to be especially important was the administrative form which the German authorities would opt for. After about one-month-long deliberation, it was decided that so-called commissars (*Kommissare*) would play a key role in this process. Their functioning, which gradually acquired concrete forms in the course of 1940, was approached rather innovatively, especially in terms of exploitation of this key part of Czech scientific infrastructure.

Keywords: 17 November 1939 – Nazi occupation – science policy

DOI: 10.14712/23365730.2025.2

Obsazení a uzavření českých univerzit a vysokých škol v noci na 17. listopad 1939, zatčení jejich studentů a odvezení do koncentračního tábora Sachsenhausen představovalo velký šok pro celou českou společnost. Vzhledem k dosti nejednoznačným formulacím ve vyhlášce říšského protektora oznamující tato opatření současně vyvstala v nové situaci řada naléhavých otázek.¹ Odhlédneme-li od počáteční nejistoty, zda by uzavřené vysoké školy přeci jen nemohly být otevřeny i dříve než po třech letech, jež na konci roku 1939 byla zřejmá, běžela i nadále podpora výzkumných institucí spadajících na jedné straně pod Ministerstvo školství a národní osvěty (MŠANO), na straně druhé pod ostatní protektorátní rezorty, přičemž u mnohých z nich se dokonce měla dočkat rozhojnění.² Nemohly sice nahradit plnohodnotný vědecký provoz opírající se o tradiční akademické zázemí, nicméně zároveň přeci jen zůstávaly navázány na funkční instituce čerstvě narušené infrastruktury, čímž představovaly prvek kontinuity.

¹ Vyhláška o uzavření českých vysokých škol 17. listopadu 1939 je otištěna v práci František BURIÁNEK et al. (edd.), *17. listopad. Odboj československého studentstva*, Praha 1945, s. 72–73.

² Obě možnosti, tedy jak rozsáhlejší represi, tak naopak zmírnění přijatých opatření měl 17. 11. 1939 tlumočit po přeletu z Berlína F. Chvalkovský, viz Tomáš PASÁK, *17. listopad 1939 a Univerzita Karlova*, Praha 1997, s. 85.

První krok k akci, kterou lze za daných okolností považovat za de facto záchrannou, učinili představitelé pražských vysokých škol, konkrétně rektor Univerzity Karlovy (UK) Bedřich Hrozný (1879–1952), rektor Českého vysokého učení technického (ČVUT) Antonín Engel (1879–1958) a děkan Vysoké školy obchodní (VŠO) Richard Horna (1892–1953), respektive ministr školství a národní osvěty Jan Kapras (1880–1947). S největší pravděpodobností vycházela z porady činovníků ČVUT 17. listopadu 1939 dopoledne, kteří se spojili s příslušným sekčním šéfem MŠANO (V. Maule). Po jeho rezignované, a ne příliš přínosné odpovědi, že situace je taková, jaká je, se obrátili díky svým kontaktům na protektorátní ministerstvo veřejných prací, jehož představitelé měli intervenovat u státního prezidenta Emila Háchy (1872–1945).³ V pondělí 20. listopadu 1939 vypracovalo zásady dalšího postupu MŠANO, jež je ministrovým jménem poslalo Prezidiu ministerské rady (PMR). Argumentovalo se zejména tím, že mohou vzniknout „nedozírné škody pro vědu vůbec“ a prakticky upozorňovalo na „vážené ohrožení bezpečnosti“, a to zejména v biologických, chemických a hygienických oborech.⁴ Nejdůležitější část tohoto přípisu zněla: „*Poněvadž české vysoké školy opatřením říšských úřadů nebyly zrušeny, nýbrž jejich činnost pouze na tři roky zastavena, je povinností všech odpovědných činitelů zabezpečiti nejen hmotný, ale zvláště duchovní majetek těchto škol tak, aby během jejich dočasného uzavření neutrpěly nenapravitelné škody.*“⁵ A jako podpůrný argument se ještě uvádělo: „*Některé z těchto ústavů pracují dnes i pro válečný průmysl i přímo pro říšská místa.*“⁶ Ve středu 22. listopadu 1939 proběhla schůzka zástupců MŠANO a Kanceláře státního prezidenta, na níž mělo dojít především k vyjasnění toho, co vše vlastně znamená obrat „uzavření vysokých škol“.⁷

Výsledkem byl nejen dopis státnímu podtajemníkovi Úřadu říšského protektora (ÚŘP) Dr. jur. Kurtu von Burgsdorffovi (1886–1962), ale především předložení memoranda vycházejícího ze zprávy MŠANO a požadujícího uvolnění/otevření těch pracovišť, která se věnovala primárně výzkumu či byla nezbytná jako expertní pracoviště pro orgány státní správy.⁸ Ačkoli bylo datováno na sobotu 25. listopadu 1939, jeho první verze pocházela již z pondělí 20. listopadu 1939, a musela být tedy sepsána a koordinována bezprostředně po německém zásahu.⁹ Jeho podstatou bylo uvolnění výzkumných kapacit na českých vysokých školách, respektive činnost v celkem jedenadvaceti pokusných ústavech a laboratořích napojených na univerzity a vysoké školy v Praze. Tato žádost byla následně podpořena Háchou.¹⁰ Memorandum předložili již zmínění představitelé pražských českých vysokých

³ František KADERÁVEK, *Vysoká škola inženýrského stavitelství*, in: České vysoké učení technické v Praze 1938–1945, Praha 1948, s. 12–33, zde s. 16. K nečinnosti českých úřadů viz Jaroslav MILBAUER, *Vysoká škola chemicko-technologického inženýrství*, in: tamtéž, s. 64–80, zde s. 64.

⁴ Přípis MŠANO Presidiu ministerské rady (PMR), 20. 11. 1939, cit. dle Václav BABIČKA – Věra HELEŠICOVÁ (edd.), *Faksimilia 17. listopad 1939*, Praha 1979, s. 158–161, zde s. 158–159.

⁵ Tamtéž, s. 160.

⁶ Tamtéž.

⁷ Tamtéž, s. 171.

⁸ Jeho text viz tamtéž, s. 183–186. Viz také MŠANO PMR, 23. 11. 1939, cit. dle tamtéž, s. 175–179.

⁹ Národní archiv (NA) Praha, f. Presidium ministerské rady (PMR) 1918–1945, kart. 3776, návštěva rektorů u v. Burgsdorffa, 29. 11. 1939; tamtéž, dopis Burgsdorffovi, 30. 11. 1939; tamtéž, požadavky MŠANO, 23. 11. 1939; tamtéž, text zamýšleného memoranda, 24. 11. 1939, a tamtéž, memorandum, 25. 11. 1939. T. Pasák uvádí dvě verze memoranda, a sice z 20. 11. a 23. 11. 1939, viz T. PASÁK, *17. listopad 1939 a Univerzita Karlova*, s. 121, a dále také V. BABIČKA – V. HELEŠICOVÁ, *Faksimilia 17. listopad 1939*, s. 175–179.

¹⁰ Archiv Kanceláře prezidenta republiky (AKPR) Praha, sign. K335/42, dopis Háchy Neurathovi, 24. 11. 1939, a tamtéž, záznam pro domo, 5. 12. 1939.

škol spolu s děkanem Právnické fakulty UK Arnoštem Wenigem (1893–1964), někdejším zástupcem Československa na mnichovské konferenci roku 1938 a přednostou koordinačního odboru protektorátní vlády Hubertem Masaříkem (1896–1982) na konci listopadu 1939 během přijetí u státního podtajemníka v. Burgsdorffa, na kterémžto jednání byl přítomen i muž Říšského ministerstva pro vědu a vzdělání lidu (*Reichsministerium für Wissenschaft, Erziehung und Volksbildung*; REM) v ÚŘP, někdejší univerzitní kurátor z Göttingenu Dr. jur. Helmut J. K. Bojunga (1898–1958).¹¹

Návrh na oddělení výuky (*Lehrtätigkeit*) od výzkumu (*Forschungstätigkeit*), jenž šel proti zavedenému humboldtovskému paradigmatu, byl postoupen ÚŘP, přičemž hlavní slovo ohledně jeho přijetí měl, zdá se, státní tajemník Karl H. Frank (1898–1946), a sice jakožto tzv. Vyšší velitel SS a policie (*Höherer SS und Polizeiführer*; HSSPF) v protektorátu. To by bylo v zásadě v logice věci, neboť po policejní akci 17. listopadu získal rozhodovací pravomoci říšský vůdce SS (*Reichsführer SS*; RFSS) Heinrich Himmler (1900–1945) coby šéf německé policie (*Chef der Deutschen Polizei*). Na tomto místě je třeba připomenout, že zásah ze 17. listopadu 1939 umožnil kýženým způsobem rozhojnit právě Himmlerovu a potažmo Frankovu doménu, neboť teprve nyní se jim otevřely doposud nevídané možnosti ohledně značného „zabaveného“ majetku, jak bude ještě tematizováno později.¹² To ostatně ve své době jako jeden z klíčových motivů německého zásahu uváděl i československý exilový tisk.¹³ Klíčové nicméně je, že až do konce protektorátu veškerá konečná rozhodnutí ohledně českých vysokých škol a jejich majetku podléhala právě Himmlerovi, respektive musel je schválit K. H. Frank a velitel Bezpečnostní policie (*Befehlshaber der*

¹¹ Zprávu MŠANO PMR o tomto přijetí viz V. BABIČKA – V. HELEŠICOVÁ, *Faksimilia 17. listopad 1939*, s. 189–190. Helmut J. K. Bojunga se narodil 24. 6. 1898 v rodině germanisty a pedagoga Klauďia H. Bojunga (1867–1949). Bojoval v první světové válce, v níž se dostal roku 1917 u Chambre do britského zajetí, z něhož byl propuštěn až roku 1919. Poté pokračoval ve studiu práv, které zakončil 1922, respektive 1925. Od 1. 1. 1926 působil jako rada úředního soudu (*Amtsgericht*) a byl převzat do pruské státní služby. Poté se přesunul do městské správy v Hannoveru; byl bývalým žákem pozdějšího říšského ministra B. Rusta na zdejším gymnáziu. V březnu 1933 nastoupil do pruského ministerstva kultury a v květnu téhož roku byl jmenován ministerským radou (*Ministerialrat*). V letech 1934–1938 vedl v REM Úřad výchova (*Amt Erziehung*), byl jmenován ministeriálním ředitelem (*Ministerialdirektor*). Roku 1938 požádal o vstup do NSDAP, což bylo zamítnuto. Roku 1938 působil jako kurátor univerzity v Göttingenu. Po odchodu z Prahy se zúčastnil jako poručík dělostřelectva tažení na Západě. Po válce vystupoval jako svědek před Mezinárodním vojenským tribunálem (*International Military Tribunal*) v Norimberku v procesu s W. Stuckartem proti Zahraničnímu úřadu (*Auswärtiges Amt*). V letech 1955–1958 byl prezidentem tzv. Klosterkammer v Hannoveru a v letech 1953–1954 působil jako státní sekretář v dolnosaském ministerstvu školství. Zemřel ve věku šedesáti let 21. 9. 1958 tamtéž. Viz Bundesarchiv (BARh) Berlin, f. R4901/24274; f. R3001/52270; f. R9361-II/97610; f. R9361-VI/21952; Institut für Zeitgeschichte (IfZ) München, f. ZS-3121-1, protokolovaný výslech, 4. 7. 1948; a Niedersächsisches Landesarchiv (NLA) Hannover, f. Nachlaß Dr. Helmut Bojunga, V.V.P.2. Srov. také Milena JOSEFOVIČOVÁ, *Německá vysoká škola kurátnická v Praze (1938–1945). Struktura, správa, lidé*, Praha 2017, s. 61; Alena MIŠKOVÁ, *Die Deutsche (Karls-) Universität vom Münchener Abkommen bis zum Ende des Zweiten Weltkrieges. Universitätsleitung und Wandel des Professorenkollegiums*, Praha 2007, s. 77; Anikó SZABÓ, *Vertreibung, Rückkehr, Wiedergutmachung. Göttinger Hochschullehrer im Schatten des Nationalsozialismus*, Göttingen 2000, s. 31–84.

¹² K dislokaci jednotek SS v Praze viz NA Praha, f. Úřad říšského protektora-státní tajemník (ÚŘP-ST), kart. 9, sign. 109-2/39, mapka, b. d. (asi 1940–1941).

¹³ Viz např. *Proč Němci zkrvavili 28. říjen?*, Čechoslovák v Anglii 1 (7), 24. 11. 1939, s. 2.

Sicherheitspolizei; BdS) v protektorátu.¹⁴ V jeho služebně byl za tuto agendu zodpovědný samostatný referent (Dr. Rudolf Schneider).¹⁵

Právě proto to byl také Frank, jenž o měsíc později tento návrh sankcionoval a sděloval REM své rozhodnutí, a nikoli naopak. To se mohlo ovšem stát až poté, co počátkem prosince 1939 na setkání říšského protektora Konstantina von Neuratha (1873–1956) s Hitlerem, jež s největší pravděpodobností proběhlo v Berlíně, byl jako poslední (6.) bod projednáván právě přístup k českým vysokým školám. Konkrétně se v ex post vyhotoveném a Frankem 12. prosince 1939 parafovaném zápisu z provenience ÚŘP uvádí: „*Životně důležité a pro válečné hospodářství důležité vysokoškolské ústavy, knihovny atd. budou znovu otevřeny, přičemž se prostřednictvím náležitých opatření postarám [myšleno říšský protektor – pozn. aut.], aby se touto cestou opět v nějaké podobě nezhájila výuka.*“¹⁶ V dané souvislosti budiž jen na okraj uvedeno, že názor na oddělení výuky a výzkumu nebyl v nacistických nejvyšších kruzích neznámou či nediskutovanou myšlenkou. V pojetí nacistického státu se ovšem nejednalo o zabezpečení svobody bádání, nýbrž – viděno čistě politicky – naopak o způsob, jak ho co nejvíce a nejefektivněji podřídit politickým zadáním vládnoucího režimu. To ostatně velmi zřetelně akcentoval o čtyři roky později sám Hitler v jednom ze svých neblaze pověstných monologů: „*Myšlenka, že výzkum a výuka musí být navždy nerozlučné spojeny, není správná. Mají naprosto rozdílné úkoly. Předpokládají zvláštní typ člověka a musí být z hlediska státu posuzovány rozdílně. Stát nesmí výzkumu klást žádná omezení [...]. Úkolem státu je podporovat výzkum všemi způsoby, a to i tenkrát, když krátkodobě nepřináší výsledky [...]. Stát naproti tomu nemůže v žádném případě poskytnout stejnou absolutní svobodu vyučování. Hranice svobody výuky jsou hranicemi státního zájmu, takže svoboda nemůže být bezbřehá. Výuka si nemůže nárokovat to, co musím přiznat za všech okolností výzkumu.*“¹⁷

Navazující formulace na Hitlerovo rozhodnutí ve Frankově podání znělo takto: „*Účelem přikázaného uzavření českých vysokých škol bylo podvázání výuky. Celkové zastavení (völlige Einstellung) rovněž výzkumného provozu ovšem není v zájmu Říše [...] různé české ústavy se zabývají také pracemi, které Říši především v hospodářské oblasti přijdou vhod.*“¹⁸ Současně dal Frank protektorátní vládě na srozuměnou, že instituce, které s vysokými školami nesouvisejí právně, tedy že byly součástí mimouniverzitní výzkumné infrastruktury, jako např. Česká akademie věd a umění (ČAVU), Česká národní rada badatelská (ČNRB),

¹⁴ V daném období tuto funkci vykonávali SS-Oberführer Dr. jur. et phil. Otto Rasch (1891–1948), SS-Oberführer Dr. jur. Walter Stahlecker (1900–1942) a SS-Obersturmbannführer Horst Böhme (1909–?), biograficky viz Jan VAJSKEBR – Petr KAŇÁK, *Kariéry ve službách nacismu. Nejvyšší velitelé německého potlačovacího aparátu v protektorátu Čechy a Morava*, Praha 2020, s. 65–124.

¹⁵ Rudolf Schneider narozen 15. 8. 1919, člen NSDAP (čl. číslo 6546535), příslušník SS (čl. číslo 329376), k 30. 1. 1942 měl hodnost SS-Sturmabführera. Jeho pozdější osud není znám.

¹⁶ NA Praha, f. ÚŘP-ST, kart. 13, sign. 109-3/2, záznam, b. d. (prosinec 1939); text v originálu zní: „Die lebenswichtigen u. für die Kriegswirtschaft wichtigen Hochschulinstitute, die Bibliotheken etc. werden wieder eröffnet, wobei ich durch geeignete Massnahmen Vorsorge treffen werde, dass nicht auf diesem Wege in irgend einer Form ein Lehrbetrieb wieder aufgenommen wird.“

¹⁷ Adolf HITLER, *Monology ve Vůdcově hlavním stanu 1941–1944*, Praha 1995, s. 286 (záznam z 19. 5. 1944).

¹⁸ BArch Berlin, f. R4901/685, Frank REM, 22. 12. 1939.

hvězdárna, Komise pro staré tisky a Historický ústav, mohou dále pracovat.¹⁹ Samostatnou kapitolu představovaly knihovny.²⁰

Přitom ovšem nebylo na konci roku 1939 na německé straně zcela zřejmé, kdo, na jak dlouho a na základě jakých kritérií bude výzkumnou náplň posuzovat a činnost jednotlivých univerzitních ústavů povolovat.

1. Hledání: listopad–prosinec 1939

Bezprostředně po 17. listopadu 1939 se uvažovalo o tom, že stávající kurátoři německých vysokých škol budou jak úředníky v ÚŘP, tak i odpovědnými osobami za české vysoké školy. Představitelé REM považovali totiž za neúnosné, aby vedle kurátora fungoval v tomto ohledu ještě další státní úředník či dokonce úředníci.²¹ Na oddělení obou funkcí ovšem trval ÚŘP a jako příslušného referenta (*Sachbearbeiter*) jeho představitelé již navrhovali i konkrétní osobu, působící dříve v rakouském ministerstvu školství a osvěty ve Vídni (E. von Parsini).²²

Mezitím – očividně v průběhu prosince 1939 – však vznikl zárodek institutu komisařů (*Kommissare*). Ten byl převzat z říšské administrativní praxe, v níž mohli být, obecně řečeno, použiti pro „[...] *jakýkoliv druh zadání a pro nejrůznější druhy vyřízení státních úkolů*“.²³ Model, zvolený v tomto případě, se nejvíce přibližoval tzv. dozorujícímu komisaři (*Aufsichtskommissar*), který byl zároveň nadán i poradní funkcí v expertním pojetí, tedy zhruba ve smyslu tzv. důvěrného komisaře (*Vertrauenskommissar*).²⁴ Naopak exekutivní pravomoci byly potlačeny, respektive ponechány bezpečnostním složkám (HSSPF, BdS, gestapo). Zdá se, že na prvním místě stála potřeba tzv. dozoru (*Aufsicht*) nad znovuotevíranými českými ústavu, tedy v návaznosti na Hitlerovy ústní pokyny K. v. Neurathovi z počátku téhož měsíce.²⁵ Vlastní myšlenka ovšem pravděpodobně nepocházela z ÚŘP, ale od úředníků pražské hlavní služebny gestapa (*Stapoleitstelle Prag*). V tomto případě se sice formálně jednalo o služebnu říšského protektora, nicméně fakticky šlo o orgán podřízený H. Himmlerovi jakožto šéfovi německé policie, respektive Reinhardu Heydrichovi (1904–1942) coby šéfovi nově zřízeného Říšského hlavního bezpečnostního úřadu (*Reichssicherheitshauptamt*). Pozdější příписy pražského BdS o něm ve vztahu k českým univerzitám hovoří právě jako o tzv. správci věrné ruky (*Treuhänder*), jakkoli se žádný přímý

¹⁹ AKPR Praha, sign. K335/42, opis Frankova dopisu, 22. 12. 1939, a NA Praha, f. PMR 1918–1945, kart. 3101, přípis MŠANO PMR, 7. 6. 1940.

²⁰ Tamtéž.

²¹ BArch Berlin, f. R4901/684, Huber Kasperovi, 6. 2. 1940.

²² Tamtéž, záznam o rozhovoru s Kasperem, 30. 1. 1940.

²³ Theodor TOECHE MITTLER, *Kommissare. Eine staats- und verwaltungsrechtliche Studie*, Berlin 1934, s. 1. V historické retrospektivě srov. Otto HINTZE, *Der Commissarius und seine Bedeutung in der allgemeinen Verwaltungsgeschichte*, in: Otto Hintze – Kersten Krüger (Hgg.), *Beamtentum und Bürokratie*, Göttingen 1981, s. 78–112.

²⁴ T. TOECHE MITTLER, *Kommissare. Eine staats- und verwaltungsrechtliche Studie*, s. 9–12 a 71–73.

²⁵ Zde jen připomeňme, že rovněž československý právní řád tento nástroj znal a byl použit ve zcela jiném kontextu. Tak např. po opětovné volbě rektora Německé univerzity (NU) na jaře 1933 se o ní uvažovalo pro případ volby vládě nekonvenujícího kandidáta (E. Gierach). V únoru 1937 pak byl ustanoven tzv. rektorátní komisař NU (A. Tomsa). Po zřízení protektorátu byl institut komisařů využit již v létě 1939 v jiné správní sféře, totiž po rozpuštění správních komisí v pěti českých městech.

dokument jeho pověření prozatím nepodařilo dohledat.²⁶ Výchozím bodem této konstrukce bylo, že gestapo fungovalo po 17. listopadu 1939 jako tzv. zabavovací úřad (*Beschlagnahmebehörde*).²⁷ Již ve středu 6. prosince 1939 proto požadovala nasazení vybraných německých vysokoškolských profesorů či asistentů, kteří by dohlíželi a prověřili stav zabraných prostor, respektive vytvořili za tímto účelem jakýsi dozorový orgán (*Aufsichtsorgan*).²⁸ První přitom byli navrženi pro Prahu, Brno mělo následovat až v druhém sledu, a to po dohodě rektora tamní Německé technické vysoké školy (*Deutsche Technische Hochschule*; DTH) a brněnské služebny ÚŘP (*Gruppe Mähren*). V moravském případě ovšem byly tyto osoby vůbec poprvé pojmenovány právě jako tzv. komisaři.²⁹ Nicméně situace nebyla ještě zcela rozhodnuta, neboť v lednu 1940 se operovalo právě s nasazením německých tzv. správců věrné ruky, u nichž lze předpokládat poněkud jiné právní a kompetenční zakotvení.³⁰ Pro úplnost budiž na tomto místě připomenuto, že v akademické sféře využil svých komisařských pravomocí v protektorátu poprvé H. J. K. Bojunga již v květnu 1939, tzn. ještě před převzetím německých vysokých škol do správy říše. Tehdy informoval předsedu vlády Ing. Aloise Eliáše (1890–1942), že hodlá využít svých pravomocí komisaře, tzn. bez součinnosti MŠANO, jmenovat nové profesory na PF, LF a FF Německé univerzity (*Deutsche Universität*; NU) a Německé vysoké škole technické (*Deutsche Technische Hochschule*; DTH) v Praze.³¹

Zřízení nového institutu v případě další správy uzavřených českých vysokých škol bylo navázáno nikoli na rozhodnutí REM, nýbrž na výnos ÚŘP z 22. prosince 1939.³² Přitom se zdá, že se jednalo spíše o moderátní přístup, neboť pražský vedoucí úsek nacistické

²⁶ Himmler byl nejen tzv. říšským vedoucím SS (*Reichsführer SS*; RFSS), ale právě také šéfem německé policie, v kteréžto pozici byl sice podřízen říšskému ministru vnitra, mohl se ale účastnit jednání říšského kabinetu, pokud se agenda týkala jeho oblastí působnosti. Srov. Hans BUCHHEIM, *SS und Polizei im NS-Staat*, Bonn 1964, s. 50. K právnímu vymezení správce věrné ruky v Německu viz Johannes HEIN, *Grundriß des Treuhandrechts. Eine systematische Darstellung mit Einlagen und systematischem Sachregister*, Berlin 1929.

²⁷ Její dobový legalistický rámec použitý v případě českých vysokých škol není z dostupných dokumentů zcela zřejmý, nicméně lze předpokládat, že se opíral o definici tzv. nepřátel říše (*Reichsfeinde*), jak byla předtím přijata v říši a podle níž se postupovalo při zabavování majetku např. i v případě Židů, politických nepřátel či katolické církve. Viz *Das Vermögen der „Reichsfeinde“ – Staatliche Finanzverwaltung und Gegnerverfolgung im nationalsozialistischen Deutschland*, BMF-Monatsbericht, August 2008, dostupný online: <<https://www.bundesfinanzministerium.de>> (5. 6. 2023); kol. autorů, „*Arisierungen*“ von Mobilien (= Verhandlungen der Österreichischen Historikerkommission. Vermögensentzug während der NS-Zeit sowie Rückstellungen und Entschädigungen seit 1945 in Österreich, Bd. 15), Wien–München 2004, s. 59–104. Relevantní mohlo být též nařízení říšského protektora o propadnutí jmění v Protektorátu Čechy a Morava, in: Věstník nařízení Říšského protektora v Čechách a na Moravě (dále jen VBldRp) 1 (26), 16. 10. 1939, s. 181–183. Obecně k roli gestapa za války na příkladech jednotlivých zemí Gerhard PAUL (Hg.), *Die Gestapo im Zweiten Weltkrieg. „Heimfront“ und besetztes Europa*, Darmstadt 2000; Jacques DELARUE, *Geschichte der Gestapo*, Düsseldorf 1964, s. 190–318; pro protektorát nejnověji viz Jan VAJSKEBR – Jan ZUMR, *Gestapo. Velitelský sbor tajné státní policie v Protektorátu Čechy a Morava*, Praha 2024. K úloze gestapa při zabavování nepřátelského majetku v protektorátu viz také Drahomír JANČÍK – Eduard KUBŮ – Jan KUKLÍK ml., „*Arizace*“ a restituce židovského majetku v českých zemích (1939–2000), Praha 2003, s. 24–25.

²⁸ NA Praha, f. ÚŘP-ST, kart. 127, sign. 109-7/110, Maurer Frankovi, 6. 12. 1939.

²⁹ BAArch Berlin, f. R4901/685, Frank REM, 22. 12. 1939; NA Praha, f. ÚŘP-ST, kart. 127, sign. 109-7/110, připsal hlavní úřadovny pražského gestapa Frankovi, 6. 12. 1939. Doposud nejpodrobněji srov. Petr SVOBODNÝ, *Němečtí komisaři pro českou lékařskou fakultu po 17. listopadu 1939*, in: II. setkání archivářů vysokých škol ČR. Sborník referátů, Brno 2000, s. 52–64.

³⁰ Archiv Univerzity Karlovy (AUK) Praha, f. Rektorát Německé univerzity (RNU), kart. 127, dodatek k předpisu o výkonu ostrahy pro SS-Totenkopf Standarte, 31. 1. 1940.

³¹ AUK Praha, f. RNU, kart. 127, Bojunga MŠANO, 14. 8. 1939.

³² Jednalo se o výnos XIV. Nr. W21 z roku 1939, viz T. PASÁK, *17. listopad 1939 a Univerzita Karlova*, s. 129.

Bezpečnostní služby (*SD-Leitabschnitt Prag*) požadoval ještě v lednu 1940 jiné, naprosto radikální řešení. To obnášelo následující požadavky: 1. bezpodmínečné uzavření všech klinik a ústavů, 2. nasazení komisionálního německého vedení včetně převzetí německými akademiky a 3. propuštění všech českých přednostů a asistentů z pracovních poměrů.³³ Které argumenty nakonec převážily pro zvolení jiného postupu, není zcela zřejmé, lze ale předpokládat, že se jednalo o důvody primárně kapacitní a technicko-provozní.

2. Vymezení úkolů a výběr komisařů

Po přijetí rozhodnutí o nasazení komisařů, měl Frank jednotlivé kandidáty informovat zvláštními přípisy (*Niederschriften*), v nichž byly vymezeny jejich úkoly i způsob práce:

„1. Nasazení komisaři jsou zcela zodpovědní za to, že v souladu s nařízeními vůdce nebudou probíhat žádná výuková činnost na českých vysokých školách.

2. O provádění případných nezbytných vědeckých výzkumných prací lze požádat přes komisaře u státního tajemníka.

3. Čeští představitelé [myšleno akademičtí činovníci jako děkani, vedoucí kateder a přednostové klinik – pozn. aut.] zkontrolují za přítomnosti německých komisařů inventáře a vyhotoví seznamy.

4. Působí mezi českými rektoráty a děkany a profesory jako sběrné místo (*Sammelstelle*) pro dotazy, které pak jsou jejich prostřednictvím postupovány ÚŘP.

5. Správa mobiliáře i nemovitostí zůstává příslušná české hospodářské správě.

6. Dohled a ostrahu [nad budovami a vybavením – pozn. aut.] i nadále vykonávají SS.“³⁴

Hledání vhodných osob k obsazení nových pozic započalo s největší pravděpodobností záhy, tzn. ještě v prosinci 1939, neboť např. v Brně měl rektor DTH navrhnout tamní služebně ÚŘP (*Gruppe Mähren*) jména osob, které již byly oficiálně označovány jako komisaři.³⁵ Jinde se na počátku roku 1940 hovoří pouze o „relevantních odbornících – německých vědcích“ (*die einschlägigen Fachleute – deutsche Wissenschaftler*). V sobotu 6. ledna 1940 mělo dojít v budově pražské kadetky, tehdy základně SS, k setkání Franka a německých rektorů.³⁶ Současně se hledali vhodní kandidáti na komisaře. Ti se očividně našli celkem rychle, neboť jejich první setkání se uskutečnilo ve čtvrtek 11. ledna 1940 v Praze; tehdy byli oslovoováni promiscue jako „němečtí komisaři pro fakulty českých vysokých škol“ či „akademičtí komisaři“.³⁷ Poté následovalo, pravděpodobně pro mimopražské, ještě setkání v sobotu 13. ledna a pondělí 4. března 1940,³⁸ respektive schůzka týkající se „české kulturní

³³ AUK Praha, f. Německá lékařská fakulta (NLF), kart. 78, hlavní úsek SD Praha Frankovi, 9. 1. 1940. Srov. P. SVOBODNÝ, *Němečtí komisaři pro českou lékařskou fakultu*, s. 59.

³⁴ NA Praha, f. ÚŘP-ST, kart. 120, sign. 109-7/43, Ballauf jednotlivým komisařům, 13. 1. 1940 a AUK Praha, f. RNU, kart. 127, přípis posádkového velitelství SS v Praze, 13. 1. 1940.

³⁵ BArch Berlin, f. 4901/685, Frank REM, 22. 12. 1939.

³⁶ F. KADERÁVEK, *Vysoká škola inženýrského stavitelství*, s. 16.

³⁷ AUK Praha, f. RNU, kart. 127, Czurda Sauremu, 20. 1. 1940, a také Moravský zemský archiv (MZA) Brno, f. B34, fasc. 697, Frank Leitmeyerovi, 10. 6. 1943.

³⁸ AUK Praha, f. RNU, kart. 127, Frank Sauremu, 22. 12. 1939; tamtéž, přípis velitelství SS komisaři pro fakulty českých vysokých škol, 13. 1. 1940, a tamtéž, Saure – zpráva o schůzi komisařů uzavřených českých vysokých škol, 4. 3. 1940.

autonomie“ v pondělí 15. července 1940.³⁹ První oficiální pověření k výkonu funkcí byla vydána 26. ledna 1940.⁴⁰ Tento stav trval až do roku 1942, kdy Frank rozhodl, že zůstane pouze jeden hlavní komisař zodpovědný za jednu vysokou školu, jenž si pak může určit spolupracovníky pro jednotlivé odborné oblasti (*Fachgebiete*).⁴¹ V důsledku toho byli dosavadní komisaři Frankem coby HSSPF odvoláni, respektive museli mu v červnu 1942 vrátit své jmenovací dekryty (*Bestallungsurkunden*).⁴²

Jako klíčová schůze se ovšem ukázala ona již zmíněná a proběhnuvší 4. března 1940. Na ní nový rektor Německé univerzity Karlovy (*Deutsche Karls-Universität*; NUK) a exponent SS Wilhelm Saure (1899–1951),⁴³ jmenovaný do tohoto vysokého úřadu k 1. lednu 1940 a naplňující v nové funkci tzv. vůdcovský princip (*Führerprinzip*), prezentoval svou plnou moc a zároveň deklaroval odpovědnost jednotlivých komisařů.⁴⁴ U nich se předpokládala „vlastní rozhodovací síla“ (*eigene Entscheidungskraft*) a „vlastní zodpovědnost“ (*eigene Verantwortung*), pokud šlo o povolování dalšího českého výzkumného provozu.⁴⁵ Především museli být s to posoudit, zda je výzkum důležitý pro potřeby říše

³⁹ NA Praha, f. ÚRP-ST, kart. 87, sign. 109-4/1403, SD Giebovi, 15. 7. 1940. Pravděpodobně z tohoto důvodu nebylo doposud možné nějaký z těchto klíčových dokumentů pro řadové komisaře v originále dohledat. Představu si lze nicméně udělat na základě pověření komisařem pro G. Ehrlichera, tedy pro všechny uzavřené české vysoké školy, z roku 1943. V tomto případě se jednalo o dvoustránkový přips popis vyhotovený na psacím stroji, zanesený do knihy denních rozkazů BdS v Praze (Tgb. Nr. BdS), opatřený příslušnou spisovou značkou (II A 2-408/43), kulatým úředním razítkem velitele BdS v Praze a Frankovým podpisem. Viz Archiv bezpečnostních složek (ABS) Praha, f. Z, sign. Z-754, pověření výkonem funkce komisaře pro G. Ehrlichera, 10. 6. 1943 (kopie).

⁴⁰ NA Praha, f. PMR 1918–45, kart. 3776, MŠANO o pověření německých profesorů, 26. 1. 1940, a také BArch Berlin, f. R4901/685, Frank REM, 22. 12. 1939.

⁴¹ MZA Brno, f. B34, fasc. 697, BdS Ehrlicherovi a Leitmeyerovi, 10. 10. 1942.

⁴² Tamtéž.

⁴³ Wilhelm Saure se narodil 25. 9. 1899 v hesenském Rattlaru v rolnické rodině. Po studiu na gymnáziu a vojenské službě v poli během první světové války vystudoval v letech 1926–1930 práva na univerzitách v Berlíně, Ženevě, Paříži a Göttingenu. V posledně jmenovaném městě byl také promován doktorem práv a v roce 1939 se měl stát rektorem tamní univerzity. Po promoci pracoval nejprve jako referent a později asesor u Zemského soudu (*Landesgericht*), postupně byl ve státní službě povyšován až na ministeriálního ředitele (*Ministerialdirektor*). Již v roce 1921 se účastnil povstání v Horním Slezsku, do NSDAP vstoupil 1. 3. 1933 (čl. č. 2597472) a patřil ke štábu R. W. Darrého. Zároveň byl příslušníkem SS, působil v hodnosti SS-Standartenführera v RuSHA-SS. Pro tento úřad pracoval nadále na vedlejší poměr i během pobytu v Praze; zároveň dosáhl funkční pozice ministerského ředitele mimo službu. Do Prahy přibyl v listopadu 1939, profesuru pro občanské právo převzal v zastoupení 1. 1. 1940, byl pověřen výukou rolnického, zemědělského a hospodářského práva; vedl nově zřízený Ústav rolnického a pozemkového práva (*Institut für Bauern- und Bodenrecht*). Po odchodu z Prahy sloužil u divize SS „Das Reich“. Od začátku zimního semestru 1942/1943 měl nastoupit jako hostující profesor na Slovenské univerzitě v Bratislavě, kde se ovšem zdržoval spíše sporadicky, neboť dva dny v týdnu měl přednášet v Praze. Tam mj. zůstávala i jeho rodina. Roku 1944 byl činný rovněž ve VWHA-SS. Z Bratislavy měl uprchnout před postupující Rudou armádou, jiné prameny uvádějí, že zde zůstal až do 30. 6. 1945. Po válce nebyl v Československu souzen. V letech 1950–1951 byl poslancem Zemského sněmu (*Landtag*) v Hesensku. Byl ženatý a měl čtyři děti. Zemřel 1. 12. 1950 ve věku nedožitých dvaapadesáti let ve Frankfurtu nad Mohanem. Biograficky viz Michael GRÜTNER, *Biographisches Lexikon zur nationalsozialistischen Wissenschaftspolitik* (= Studien zur Wissenschafts- und Universitätsgeschichte, Bd. 6), Heidelberg 2004, s. 145–146; k období jeho rektorátu srov. A. MIŠKOVÁ, *Die Deutsche (Karls-) Universität*, s. 96–149. Dále viz BArch Berlin, f. R4901/13621, osobní podklady, 25. 1. 1940; tamtéž, f. PK/K0172. K jeho dobové charakteristice Jacobim viz NA Praha, f. Německé státní ministerstvo (NSM), kart. 46, sign. 110-4/529, Jacobi K. H. Frankovi – příl. č. 4, 27. 4. 1944 (Tajná říšská věc!).

⁴⁴ Srov. Hellmut SEIER, *Der Rektor als Führer. Zur Hochschulpolitik des Reichserziehungsministeriums 1934–1945*, Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte 12/2, 1964, s. 105–146.

⁴⁵ AUK Praha, f. RNU, kart. 127, Saure – zpráva o schůzi komisařů uzavřených českých vysokých škol, 4. 3. 1940.

Obr. 1: Budova bývalé kadetky v Praze-Dejvicích, 2025 (soukromá sbírka)

(*reichswichtig*) a eventuálně ho kontrolovat, i když konečné rozhodnutí stejně náleželo Frankovi.⁴⁶ Výhradně politické otázky spadaly k posouzení a řešení též Sauremu, který je eventuálně postupoval opět Frankovi.⁴⁷ Explicitně byla zdůrazněna povinnost tvrdě trestat jakékoliv české snahy o obcházení německých nařízení, což znamenalo především striktní dodržování zákazu výuky a další práce se studenty. Zároveň upozornil, že odpovědnost za inventarizaci byla převedena na české zaměstnance uzavřených vysokých škol, přičemž lhůta pro dokončení prací byla původně stanovena na 1. duben 1940.⁴⁸ Jako úřední místo spravující jejich agendy měl být zřízen tzv. Komissariát pro uzavřené české vysoké školy (*Kommissariat für die geschlossenen tschechischen Hochschulen*).⁴⁹ Ten byl úzce propojen s nově zřízeným úřadem kurátora německých vysokých škol v Praze, který tehdy vedl Karl A. Fischer (1885–1975).⁵⁰ Dotyčný byl ale na konci roku 1941 Frankem odvolán pro

⁴⁶ Tamtéž, Frank Sauremu, 23. 2. 1940; NA Praha, f. ÚŘP-ST, kart. 18, sign. 109-4/105, Böhme Giebovi, 5. 6. 1940 a MZA Brno, f. B34, fasc. 697, kurátor DTH Richterovi, 16. 7. 1941.

⁴⁷ AUK Praha, f. RNU, kart. 127, přípis ÚŘP, 23. 2. 1940.

⁴⁸ Tamtéž, zpráva Saureho o schůzi komisařů, 4. 3. 1940. Viz také MZA Brno, f. B34, fasc. 697, kurátor DTH Richterovi, 16. 7. 1941.

⁴⁹ AUK Praha, f. RNU, kart. 127, Frank Sauremu, 8. 3. 1940; tamtéž, Saure Frankovi, 18. 3. 1940. Tento „komissariát“ měl vlastní spisový plán, v němž byly jednotlivé fakulty označeny číselnými kódy, viz BArch Berlin, f. R31/751.

⁵⁰ Karl August Fischer se narodil 3. 5. 1885 v Augsburgu. Po maturitě na tamním gymnáziu pokračoval ve studiu práv na univerzitě v Mnichově. Po absolutoriu nastoupil do státní správy v Bavorsku. Počátkem 20. let krátce působil v Berlíně, aby se roku 1920 vrátil do Mnichova, kde až do roku 1927 pracoval v bavorském ministerstvu kultu. V letech 1927–1933 byl zaměstnán u okresního úřadu v Pfaffenhofenu am Inn. V letech 1933–1940 byl povolán zpět na ministerstvo kultu, kde byl systematizován jako ministerský ředitel (*Ministerialdirektor*). Od jara 1940 do zimy 1941 byl angažován na NUK v Praze jako její první kurátor. Z Prahy odešel po neshodách s W. Saurem, respektive K. H. Frankem. Po válce v roce 1945 krátce působil v provizorním bavorském kabinetu F. Schöffera jako pověřený správce ministerstva vnitra. V letech 1951–1955 vedl Ústav

„chybějící nezbytnou iniciativu“.⁵¹ Důležitou úlohu dále hrál i tzv. právní rada (*Rechtsrat*) NUK Dr. jur. Heinz Kiekebusch (1908–1971).⁵² Byl to on, kdo se měl ve správní oblasti dlouhodobě zasazovat o „[...] odstranění a překonání českých vysokoškolských pozic“.⁵³

Dále bylo stanoveno, že vždy k 20. dni v měsíci mají komisaři předložit zprávu.⁵⁴ Svou činnost vykonávali bezplatně, možná byla náhrada souvisejících výdajů; mohli si také vybrat své zástupce.⁵⁵ Zdá se, že primárně šlo o uzavřeně české vysoké školy v Praze; v Brně představovali hlavní převodní páku kurátor (H. Leitmeyer) a rektor (K. Kriso).

Jak je z uvedeného zřejmé, v nově budovaném systému komisařů zaujal ve vztahu k Frankovi ústřední úlohu nový rektor NUK Saure. Jmenování do své funkce komisaře si od Franka převzal v pátek 8. března 1940.⁵⁶

Nový rektor NUK měl úzce spolupracovat se staronovým rektorem pražské DTH a významným mužem SD, SS-Oberführerem Alfredem Buntruem (1887–1974).⁵⁷ Po linii

Jihovýchodu (*Südost-Institut*). Zemřel roku 16. 1. 1975 ve věku devadesáti let. Srov. A. MIŠKOVÁ, *Die Deutsche (Karls-) Universität*, s. 101–103; Mathias BERNATH, *Karl August Fischer, Südost-Forschungen* 34, 1975, s. 1; viz BArch Berlin, f. R9361-II/240209, Fischer K. A.

⁵¹ NA Praha, f. ÚRP-ST, kart. 45, sign. 109-4/718, Frank Fischerovi, 10. 1. 1942; tamtéž, Hansel v. Burgsdorffovi, 6. 1. 1942; tamtéž, Fischer Frankovi, 30. 12. 1941.

⁵² Heinz Kiekebusch se narodil 7. 1. 1908 v Berlíně-Karlshorstu jako syn profesora prehistorie Alberta Kiekebuse (1870–1935); měl sestru Ingeborg (1912–2004), jež v letech 1940–1943 studovala na PřF NUK a promovala zde. Po maturitě studoval práva na univerzitách v Marburgu, Berlíně a Göttingenu. První státní zkoušku absolvoval roku 1929 v Celje a druhou roku 1933 v Berlíně; promován byl v Kielu a Berlíně roku 1933. Poté působil jako advokát a daňový poradce v Berlíně a zároveň také v Praze, kde zůstal až do konce války. Po roce 1937 vstoupil do NSDAP. K 11. 3. 1940 nastoupil službu jako právní asistent na rektorátu NUK; měl velmi dobré vztahy k pražské vedoucí služebně SD. V říjnu 1941 byl Saurem navržen do úřadu univerzitního kurátora. Ve stejné době se na Frankův, respektive Heydrichův návrh stal obhájcem ex officio zatčeného předsedy protektorátní vlády A. Eliáše před Lidovým soudním dvorem (*Volksgerichtshof*), jímž byl za předsednictví O. G. Thieracka odsouzen k trestu smrti a popraven. Kiekebusch měl velmi přispět k tomu, že soud proběhl podle Heydrichových politických dispozic psychologicky nanejvýše „vhodně“. Po skončení války odešel do Německa. Nejdříve působil jako jednatel obchodního domu Bistrick v Hamburku, poté se opět věnoval advokátní praxi a daňovému poradenství v Ahrensburgu. Roku 1950 se stal členem tzv. Svazu vyhnanců a zneprávněných (*Bund der Heimatvertriebenen und Entrechteten*), jejichž zemské frakci ve Šlesvicku-Holštýnsku v letech 1952–1954 předsedal. Roku 1954 byl zvolen do tamního Zemského sněmu (*Landtag*), v němž byl poslancem až do roku 1958, kdy vstoupil do CDU. Zemřel 14. 5. 1971 v Kielu ve věku třiašedesáti let. Viz BArch Berlin, f. R9361-I/1596, f. R31/115; f. 4901/24904; tamtéž, f. R4901/10329; tamtéž, f. R31/115; NA Praha, f. ÚRP-ST, kart. 42, sign. 109-4/620. Srov. Miloš HLAVA, *Ingeborg Kiekebuschová a výzkumy na Šestákové skále v Šárce v letech 1942 a 1944*, *Archeologica Pragensia* 21, 2012, s. 12–35, zde s. 3–4, 26, 32; A. MIŠKOVÁ, *Die Deutsche (Karls-) Universität*, s. 103; Václav ŠPURNÝ, *Dr. Ingeborg Mertins-Kiekebusch (1912–2004)*, *Archeologické rozhledy* 56/3, 2004, s. 699; Jaroslava ELIÁŠOVÁ, *Heydrich do Prahy – Eliáš do vězení*, Praha 2002, s. 26, 39, 77, 78, 84, 225; Miroslav KÁRNÝ – Jaroslava MILOTOVÁ (edd.), *Okupační politika Reinharda Heydricha*, Praha 1991, s. 92–93 (dálnopis Heydricha Bormannovi pro Hitlera, 1. 10. 1941); Tomáš PASÁK, *Prohlášení gen. A. Eliáše před německým soudem v roce 1941 a jeho rozpornost*, *Československý časopis historický* 16/1, 1968, s. 447–458, zde s. 453.

⁵³ NA Praha, f. ÚRP-ST, kart. 42, sign. 109-4/620, Saure Frankovi, 4. 10. 1941 (Důvěrně!).

⁵⁴ AUK Praha, f. RNU, kart. 127, zpráva Czurdy za PřF, 21. 3. 1940.

⁵⁵ Tamtéž, vyjádření ÚRP Sauremu na Zatschekův dotaz, 6. 3. 1940.

⁵⁶ NA Praha, f. ÚRP-ST, kart. 178, sign. 109-14/47, Frank Sauremu, 1. 4. 1940; AUK Praha, f. RNU, kart. 127, Frank Sauremu, 1. 4. 1940; tamtéž, Saure Frankovi, 8. 3. 1940.

⁵⁷ Alfred Buntru se narodil 15. 1. 1887 v Schlagetenu v Bádensku. Studoval stavební inženýrství na Technické univerzitě (*Technische Universität*) v Karlsruhe, kde náležel k buršenshaftu Tulla; studium zakončil roku 1910. Poté vstoupil do státní služby, v srpnu 1914 dobrovolně narukoval k dělostřelctvu a roku 1916 byl na západní frontě těžce raněn. Získal Železný kříž 1. a 2. třídy a několik dalších vyznamenání. V letech 1919–1926 působil jako docent na TU Karlsruhe. V letech 1922–1923 se aktivně podílel na tzv. Zemském ochranném hnutí (*Landesschutzbewegung*) v Bádensku, byl v kontaktu s Říšskou zeměbraneckou skupinou Stuttgart (*Reichswehrgruppe Stuttgart*). Od ledna do srpna 1927 působil jako profesor na technické vysoké škole Tunghi

SS Saureho Frankovi interně doporučil německý vedoucí Pozemkového úřadu (*Bodenamt*) SS-Obergruppenführer Curt von Gottberg (1896–1945) coby experta na rolnické právo (*Bauernrecht*) a po linii REM měl plnou podporu říšského vedení Svazu docentů (*Nationalsozialistischer Deutscher Dozentenbund*; NSDDB).⁵⁸ Saure se přitom stal rektorem na základě domluvy mezi říšským protektorem a Bojungou, že do konce roku 1939 budou postupně odvoláni všichni rektori německých vysokých škol v protektorátu, kteří byli jmenováni ještě před německou okupací 15. března 1939.⁵⁹ Po své návštěvě Prahy v srpnu 1939 souhlasil se Saurem coby kandidátem, jenž se měl původně stát rektorem univerzity v Göttingenu, i Frank.⁶⁰ Tím padla předchozí varianta, že by se novým rektorem NUK stal místní historik a profesor FF NUK Heinz Zatschek (1901–1965). Nebyla nakonec zohledněna ani denunce místního vedoucího NSDDB a zasloužilého činovníka SD, biochemika SS-Hauptsturmführera Konrada Bernhauera (1900–1975)⁶¹, že měl Saure udržovat kontak-

v Šanghaji-Woosungu, odkud se přesunul na Německou vysokou školu technickou (*Deutsche Technische Hochschule*; DTH) v Praze; zde setrval do dubna 1936. V akademickém roce 1935/1936 vykonával funkci rektora DTH. Angažoval se také proti příznivcům *Kameradschaftsbund* v SdP. Poté byl povolán jako řádný profesor do Cách a roku 1937 byl jejím rektorem. Do Prahy se vrátil k 1. 1. 1940, kdy se na Frankův popud a doporučení stal opět rektorem DTH v Praze. K 1. 1. 1940 byl převzat SD, přičemž za člena SS ho již v červnu 1938 navrhl R. Jung, kterého podporovali také němečtí studenti z Prahy; jeho převedení osobně schválil R. Heydrich. V dubnu 1945 byl veden spolu s dalšími čtyřmi profesory na seznamu SD-vůdců, kteří spadali pod Frankovo Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu (*Deutsches Staatsministerium für Böhmen und Mähren*; NSM). Do NSDAP vstoupil 1. 5. 1937 (čl. č. 3979305), a to i přes to, že byl československým státním občanem. Do SS byl přijat 9. 11. 1938 (čl. č. 313909), přičemž doporučení vypracoval v červenci 1938 Heydrich; 30. 1. 1940 byl povýšen do hodnosti SS-Standartenführera. V letech 1941, 1943 a 1944 byl Frankem opakovaně navrhován Himmlerovi na povýšení do hodnosti SS-Oberführera, k čemuž ale došlo až 30. 1. 1945. Roku 1944 byl vyznamenán Válečným záslužným křížem 1. třídy. Dne 1. 5. 1945 poslal svou rodinu do Salcburku, sám se vydal na západ a byl internován v Rokycanech. I když na něj ředitelství Národní bezpečnosti v Praze vydalo zatykač, podařilo se mu dostat do západní části okupovaného Německa a do Československa nebyl nikdy vydán. Po válce opět přednášel na univerzitách. Zemřel v Cáchách 23. 1. 1974 ve věku sedmaosmdesáti let. Viz BArch Berlin, f. R4901-III/519722, R9361-VI/338 a R31/716; tamtéž, f. NS19/447; tamtéž, f. PK/B151, Buntru A. a ABS Praha, f. Z, sign. Z-754. Dále srov. M. JOSEFOVICOVÁ, *Německá vysoká škola technická*, s. 76–81, 90–98, 123–187. K Buntruově pozici ve vztahu k agendě uzavřených českých vysokých škol viz NA Praha, f. ÚRP-ST, kart. 178, sign. 109-14/47, Frank Buntruovi, 1. 4. 1940.

⁵⁸ BArch Berlin, f. R4901/10329, Scheel REM, 30. 11. 1939; NA Praha, f. NSM, kart. 21, sign. 110-4/143, Frank Himmlerovi, 24. 8. 1942. K úloze C. v. Gottberga viz Miloš HOŘEJŠ, *Nacistická germanizační a osidlovací politika v Protektorátu Čechy a Morava*, Praha 2023, s. 133–154.

⁵⁹ BArch Berlin, f. R4901/10329, Groh Rustovi, 8. 12. 1939.

⁶⁰ Tamtéž, f. R4901/13621, REM – záznam ohledně povolání Saureho, 29. 8. 1939; tamtéž, v. Neurath Frankovi, 31. 8. 1939; tamtéž, Saure Bojungovi, 22. 8. 1939; tamtéž, Bojunga Ottovi, 29. 9. 1939; Bojunga REM, 29. 9. 1939 a Frank REM, 29. 8. 1939.

⁶¹ Konrad Bernhauer se narodil 26. 8. 1900 v Uničově (Neustadt) v rodině přednosta tamního berního úřadu Konrada Bernhauera st. a jeho ženy Henrietty. Vystudoval zemské reálné gymnázium v rodném městě a sloužil v rakousko-uherské armádě v poli. Po skončení první světové války se od letního semestru 1921 zapsal ke studiu na tehdy nově založené PfF NU v Praze, kde promoval roku 1925. V roce 1929 se tamtéž habilitoval pro obor chemie kvašení a organickou chemii. Roku 1934 byl jmenován mimořádným profesorem a 1941 řádným profesorem, avšak na pražské DTH, kde vedl katedru biochemie a potravinářské chemie. Roku 1935 vstoupil do SdP a k 1. 4. 1939 byl převzat do NSDAP se zpětnou platností (čl. č. 7077434). Vstoupil rovněž do SS (čl. č. 339248), kde dosáhl hodnosti SS-Sturmabführera (1. 9. 1941). Od roku 1938 byl prvním „vůdcem“ *Deutscher Dozentenschaft* in Prag und Brünn a později *NSD-Dozentenbund* v Praze, kde vedl personální oddělení, které mělo na jednotlivých fakultách své pověření; až do roku 1941 pak stál v jeho čele. Od roku 1936 převzal vedení univerzitního Úřadu pro tělesná cvičení (*Amt für Leibesübungen*) NU. Od dubna 1939 do ledna 1940 vedl centrálu (*Zentralstelle*) SD v Praze, z níž se vytvořila řídicí ústředna; byl tzv. čestným spolupracovníkem SD. Roku 1944 se stal říšským pověřencem pro otázky penicilínu. Z Prahy se vystěhoval 26. 4. 1945 do Tyrolska, po válce byl krátce internován. Působil jako badatel a poradce v Hesensku (fa Aschaffenburg Zellsstoffwerke A. G., pobočka Stockstadt), přednášel v Darmstadtu a v letech 1957–1968 měl profesuru na

ty se Židy.⁶² Zdá se tak, že Saureho hlavním posláním mělo být zajištění personální politiky, prováděné v souladu s představou v. Neuratha i Franka; tento bod byl ostatně akcentován i při Saureho představení se říšskému protektorovi v polovině září 1939.⁶³ Nicméně Saureho vztah k protektorátní SD optimální nebyl. Jak již bylo naznačeno, nejdříve se musel vymezit vůči K. Bernhauerovi, který byl ovšem mezitím zbaven své funkce v pražské centrále SD, i když zůstal jejím osvědčeným kádrem až do konce války, a ne náhodou také po odchodu Saureho z Prahy převzal v květnu 1942 z pověření vedení rektorátu NUK.⁶⁴ V Praze Saure oficiálně nastoupil, respektive vedení nového ústavu převzal, jak již bylo uvedeno, k 1. lednu 1940.⁶⁵ Ve své nástupní řeči plamenně deklaroval „zhroucení vědy včerejška“. Zároveň bojovně vyhlásil, že říšská univerzita, myšlena NUK, v Praze bude za jeho vedení „výrazem národní kulturní vůle“, a to v čase, kdy se hroutí rovněž starý světový pořádek především ve střední Evropě a nastává totální válka a totální boj o život.⁶⁶ Jeho uvedení do rektorského úřadu byl za REM přítomen rovněž podtajemník tamtéž SS-Oberführer prof. Rudolf Mentzel (1900–1987).⁶⁷ Ten až tímto krokem prohlásil převod německých vysokých škol v protektorátu do říšské správy za dokončený a současně stanovil, že úkolem NUK je „vybudovat na Východě německou hráz“.⁶⁸ Při téže příležitosti, nikoli nepříznivě pro další vývoj, informoval, že Vojenský zbrojní úřad (*Heereswaffenamt*) postoupil zbytkové vybavení Vojenského technického ústavu (VTÚ) v Dejvicích německým vysokým školám.⁶⁹ Saure však nakonec vydržel v nové funkci jen dva roky, neboť z Prahy odešel

Vysoké škole technické (*Technische Hochschule*; TH) ve Stuttgartu. Měl rovněž spolupracovat se Spolkovou zpravodajskou službou (*Bundesnachrichtendienst*; BND). Zemřel ve Stuttgartu 8. 5. 1975 ve věku nedožitých pětasedmdesáti let. Viz ABS Praha, f. 2M 12375, záznam Bernhauer K., 2. 8. 1946. Srov. M. JOSEFOVIČOVÁ, *Německá vysoká škola technická*, s. 112; A. MIŠKOVÁ, *Die Deutsche (Karls-) Universität*, s. 78–82, 294; Stanislav BIMAN, *Kdo byl kdo v Říšské župě Sudety. Biografická příručka A–Z*, Litoměřice 2008 (CD), b. s. (heslo Bernhauer, Konrad); M. GRÜTTNER, *Biographisches Lexikon*, s. 21–22; T. PASÁK, *17. listopad 1939 a Univerzita Karlova*, s. 22; Michael BRUNNER, *In Memoriam. Konrad Bernhauer*, *Mitteilungen der Versuchsstation für das Gärungsgewerbe in Wien* 2, 1976, s. 22–23; Věra VOMÁČKOVÁ, *Německá universita v Praze mezi Mnichovem a 15. březnem 1939*, AUC-HUCP 4/1, 1966, s. 3–19, zde s. 13; Gerhard LÜDTKE (Hg.), *Kürschners Deutscher Gelehrten-Kalendar 1940/41* (Bd. 2), Berlin 1941 (1), s. 110. Viz také BArch Berlin, f. R9361VIII/2170115; tamtéž, f. R31/510; ABS Praha, sign. 305-581-1; AUK Praha, f. Matriky doktorů NU v Praze (1924–1931), inv. č. 4, pag. 85 (Bernhauer K.).

⁶² BArch Berlin, f. R4901/10329, ÚŘP Frankovi, 31. 8. 1939.

⁶³ Tamtéž, Saure Bojungovi, 16. 10. 1939; tamtéž, Bojunga Frankovi, 6. 10. 1939; tamtéž, ÚŘP Sauremu, 5. 10. 1939.

⁶⁴ NA Praha, f. ÚŘP-ST, kart. 18, sign. 109-4/105, poznámka Saureho, 3. 6. 1940; tamtéž, Böhme Gießovi, 5. 6. 1940; ABS Praha, f. 2M, sign. 12375, záznam ke K. Bernhauerovi, 2. 8. 1946; BArch Berlin, f. R4901/10329, Buntru REM, 20. 5. 1942.

⁶⁵ Tamtéž, přípis REM Sauremu, 27. 11. 1939; Saure převzal v zastoupení profesury pro občanské právo se zaměřením rolnické a pozemkové právo (*Bauern- und Bodenrecht*), respektive zemědělské a hospodářské právo (*Agrar- und Wirtschaftsrecht*).

⁶⁶ *Den Feind auch geistig überwinden. Die historische Amtseinführung im Karolinum*, Der Neue Tag (NT) 2/9, 10. 1. 1940, s. 3. Pro Saureho chápání významu a poslání NUK viz NA Praha, f. NSM, kart. 80, sign. 110-10/9, „Die Deutsche Karls-Universität in Prag als Reichsuniversität“, b. d. (jedná se o jeho příspěvek v nepublikované ročence ÚŘP).

⁶⁷ Biograficky viz M. GRÜTTNER, *Biographisches Lexikon*, s. 21–22.

⁶⁸ *Den Feind auch geistig überwinden. Die historische Amtseinführung im Karolinum*, NT 2/9, 10. 1. 1940, s. 3. Tato skutečnost není zcela bez významu, neboť Frank velmi dbal o to, aby byla – i právně – v případě NUK zřejmá kontinuita se středověkou pražskou univerzitou, tzn. aby převzetí do správy říše nebylo považováno za fundaci. Viz NA Praha, f. ÚŘP-ST, kart. 13, sign. 109-3/27, Frank v. Burgsdorffovi, 8. 1. 1940.

⁶⁹ Tamtéž.

Obr. 2: W. Saure (vpravo) přebírá rektorský úřad od svého předchůdce E. Otty, 9. 1. 1940 (*Der Neue Tag*, 10. 1. 1940)

po neshodách se zastupujícím říšským protektorem SS-Obergruppenführerem Reinhardem Heydrichem (1904–1942) v únoru 1942. Nejdříve požádal o uvolnění kvůli zdravotním problémům 6. února 1942 a následně o přeložení k *Waffen-SS* na frontu.⁷⁰ Výkonem jeho rektorské funkce byl od 1. května 1942 pověřen A. Buntru. Kompetence ve vztahu ke komisařské agendě měly kompletně přejít na nového kurátora NUK Dr. jur. Gustava Ehrlichera (nar. 1882), ale jako další zájemce se přihlásil rovněž rektor pražské DTH Buntru.⁷¹

Za Saureho vedení a pod Frankovou kuratelou se tak ve velmi krátkém čase vyprofilovala z řad především místních německých akademiků velmi úzká skupina očividně politicky prověřených a zároveň ochotných informátorů, administrátorů a profitérů, bez níž by exploatace české akademické infrastruktury byla jen stěží proveditelná a jež na dlouhý čas zásadním způsobem ovlivnila vztah české a německé vědy.⁷² O jejich výběru, motivech či míře ochoty či naopak případném nátlaku toho bohužel mnoho nevíme. Byli ale očividně i tací, kteří tuto funkci odmítli, jako např. profesor mostních konstrukcí na DTH v Brně Alfred Hawranek (1878–1951).⁷³ Někteří zase naopak komisařské funkce kumulovali, jak je zřejmé v případě archiváře Heinze Zatscheka (1901–1965).⁷⁴ Spravoval nejen pražský

⁷⁰ BArch Berlin, f. R4901/10329, Saure Heydrichovi, 6. 2. 1942; tamtéž, Saure Mentzelovi, 10. 3. 1942.

⁷¹ AUK Praha, f. RNU, kart. 128, Klausing a Ehrlicher Frankovi, 22. 6. 1942.

⁷² Pro dostupné seznamy v případě Brna viz MZA Brno, f. B34, fasc. 697, seznam komisařů na uzavřených brněnských vysokých školách, 1940.

⁷³ ABS Praha, f. 305, sign. 305-333-3, ing. dr. Alfred Hawranek – zpráva, 24. 9. 1947 (Tajné!).

⁷⁴ Biograficky viz Karel HRUZA, *Heinz Zatschek*, in: Michael Fahlbusch – Ingo Haar – Alex Pinkwinkler (Hgg.), *Handbuch der völkischen Wissenschaften* (Bd. 1), Oldenbourg 2017, s. 934–938; Jaroslava HOFFMANNOVÁ – Jana PRAŽÁKOVÁ, *Biografický slovník archivářů českých zemí*, Praha 2000, s. 724–725. Dále srov. A. MIŠKOVÁ,

univerzitní archiv, ale zároveň byl i komisařem Zemské a univerzitní knihovny (*Landes- und Universitätsbibliothek*) v Praze.⁷⁵ Ta přitom stála rovněž v centru pozornosti jak SD, tak samotného Franka jako instituce, kterou je kvůli „[...] *velkému podílu Čechů s velkou inteligencí, velkými znalostmi a přitom protiněmeckým zaměřením třeba považovat za obzvláště nebezpečnou*“.⁷⁶

Jejich postavení v rámci německé administrativy přitom nebylo zanedbatelné. Vybrání z nich se např. v pondělí 7. října 1940 účastnili klíčového zasedání na zámku v Poděbradech k německo-české otázce (*Vortragstagung über die deutsch-tschechische Frage*).⁷⁷ Zde se vlastně vůbec poprvé setkali představitelé německé koercivní, byrokratické (např. K. H. Frank, J. v. Kamptz⁷⁸, H. Böhme, původně se měl účastnit i K. v. Neurath⁷⁹) a akademické struktury (W. Saure, A. Buntru) v protektorátu, aby společně probrali postoje „k různým otázkám česko-německého problému“; později následovalo ještě obdobné zasedání profesorů a docentů pražské DTH tamtéž.⁸⁰ Za NUK se jí měli zúčastnit „povolání zástupci oborů naší univerzity“ (*die berufenen Fachvertreter unserer Universität*); z komisařů – pomineme-li již zmíněné rektory – to byli W. Weiszäcker a H. Zatschek.⁸¹

Jména a působíště jednotlivých německých komisařů, jak se ustanovila počátkem roku 1940, přibližuje následující přehled. V této souvislosti budiž upozorněno na zvláštní postavení Saureho, jenž se z politických důvodů stal zodpovědný za budovu FF UK v Praze.⁸²

Die Deutsche (Karls-) Universität, s. 325; k jeho postoji k židovským kolegům také Ota KONRÁD, *Dějepisectví, germanistika a slavistika na Německé univerzitě v Praze 1918–1945*, Praha 2011, s. 61.

⁷⁵ AUK Praha, f. RNU, kart. 127, Frank Sauremu, 22. 12. 1939. Zemská a univerzitní knihovna dosáhla roku 1938 jednoho milionu svazků, a to bez rozsáhlých depozit (ČAVU, Lobkowiczská knihovna a řada soukromých knihoven); hodnota spravovaných rukopisů a prvotisků se na počátku roku 1939 odhadovala na 122 milionů K. Srov. Vladimír DVOŘÁK, *Za 122 milionů K vzácných rukopisů a prvotisků v tresorech pražského Klementina*, Národní noviny 15 (81), 22. 3. 1936, s. 4.

⁷⁶ NA Praha, f. ÚŘP-ST, kart. 87, sign. 109-4/1403, anonym o situaci v Zemské a univerzitní knihovně v Praze hlavnímu úseku SD Praha, 5. 6. 1940; tamtéž, Böhme Gießovi, 27. 8. 1940.

⁷⁷ Tamtéž, f. Úřad říšského protektora – 114 (ÚŘP-114), kart. 34, Oddělení I ÚŘP Burgsdorffovi, 7. 10. 1940; tamtéž, poznámka – opis, 5. 9. 1940.

⁷⁸ Biograficky viz J. VAJSKEBR – P. KAŇÁK, *Kariéry ve službách nacismu*, s. 155–166.

⁷⁹ NA Praha, f. ÚŘP-114, kart. 34, Völckers Burgsdorffovi ohledně neúčasti v. Neuratha, 26. 9. 1940.

⁸⁰ Tamtéž, poznámka – opis, 5. 9. 1940.

⁸¹ AUK Praha, f. RNU, kart. 129, Saure Weiszäckerovi a Schwarzovi, 16. 7. 1940.

⁸² NA Praha, f. ÚŘP-ST, kart. 178, sign. 109-14/47, Frank Sauremu, 1. 4. 1940.

Tabulka 1: Němečtí vysokoškolští (univerzitní) komisaři a rektori německých vysokých škol pro uzavřené české vysoké školy, 1940⁸³

Příjmení a jméno	Fakulta/VŠ	Období	Poznámka
Saure Wilhelm ⁸⁴	rektor NUK Praha, FF UK ⁸⁵	1940–42	ještě před jeho odchodem z Prahy přešly pravomoci na kurátora G. Ehrlichera
Bezecny/Greipl Rudolf ⁸⁶	LF UK	1940–41	– dohled nad klinickými pracovišti – 1941 povolán do wehrmachtu
Grosser Otto ⁸⁷	LF UK	1940–41	dohled nad teoretickými a preklinickými pracovišti
Rühl Arthur ⁸⁸	LF UK	1941–42	ustanoven na jaře 1941 v souvislosti s povoláním Bezecneho do wehrmachtu, coby děkan LF NUK převzal funkci obou stávajících komisařů ve vztahu k LF UK komisionálně
Weiszäcker Wilhelm ⁸⁹	PF UK	1940–41	1941 byl povolán do Vídně
Laufke Franz ⁹⁰	PF UK	1941–42	
Zatschek Heinz ⁹¹	FF UK	1940–42	současně byl ustanoven komisařem Zemské a univerzitní knihovny v Praze

⁸³ Tamtéž, kart. 120, sign. 109-7/43, Ballauf jednotlivým komisařům, 13. 1. 1940; Archiv Národního muzea (ANM) Praha, f. Jan Kapras, kart. 1, seznam komisařských správců, b. d. a MZA Brno, f. B34, fasc. 697, seznam komisařských správců, b. d. Kromě osob uvedených v přehledu se v dané souvislosti objevuje jméno Kurta Seiberta. Navíc je ovšem potřeba vzít v potaz, že německými komisaři nemusely být nutně jmenovány jen osoby, jež byly primárně afiliovány k akademické sféře, jak to v případě VŠZ potvrzují např. říšští lesníci Weber a Rademacher či G. Sommer působící v Zemské nemocnici v Brně. Srov. Rudolf Haša, *Historie Vysoké školy zemědělské v Brně a „Masarykova lesa“*, Brno 2007, s. 132–133 (Tab. č. 38).

⁸⁴ Biograficky viz pozn. č. 45.

⁸⁵ To souviselo především s plánováním využitím budovy FF UK na tehdejší Smetanově (dnes Palachově) náměstí pro tzv. Dům německých vysokých škol (*Haus Deutscher Hochschulen*), srov. A. Mišková, *Die Deutsche (Karls-) Universität*, s. 108–110.

⁸⁶ Biograficky viz Ludmila HLAVÁČKOVÁ – Petr SVOBODNÝ, *Biographisches Lexikon der Deutschen Medizinischen Fakultät in Prag 1883–1945*, Praha 1998, s. 41–42 (dále jen BLDMF). Srov. také A. Mišková, *Die Deutsche (Karls-) Universität*, s. 95; P. SVOBODNÝ, *Němečtí komisaři pro českou lékařskou fakultu*, s. 55, 60.

⁸⁷ Biograficky viz BLDMF, s. 79, dále A. Mišková, *Die Deutsche (Karls-) Universität*, s. 95; P. SVOBODNÝ, *Němečtí komisaři pro českou lékařskou fakultu*, s. 55, 60.

⁸⁸ Biograficky BLDMF, s. 177; dále srov. P. SVOBODNÝ, *Němečtí komisaři pro českou lékařskou fakultu*, s. 61. Viz také BArch Berlin, f. R31/645, Rühl A.

⁸⁹ Srov. A. Mišková, *Die Deutsche (Karls-) Universität*, s. 95 a 323–324.

⁹⁰ Biograficky viz G. LÜDTKE, *Kürschners Deutscher Gelehrten-Kalendar*, s. 23. Srov. A. Mišková, *Die Deutsche (Karls-) Universität*, s. 95, 307. Viz rovněž BArch Berlin, f. 4901/24632, osobní složka A. Gessnera, 1939–44.

⁹¹ Srov. A. Mišková, *Die Deutsche (Karls-) Universität*, s. 95 a 325; O. KONRÁD, *Dějepisectví, germanistika a slavistika*, s. 117–120.

Příjmení a jméno	Fakulta/VŠ	Období	Poznámka
Czurda/Denk Viktor ⁹²	PřF UK	1940–42	
Buntru Alfred ⁹³	rektor DTH Praha	1940–45	
Bernhauer Konrad ⁹⁴	VŠ chemicko-technologického inženýrství ČVUT	1940–42 (?)	
Fiedler Julius ⁹⁵	VŠ inženýrského stavitelství	1940–42 (?)	
Fuhrich Josef ⁹⁶	VŠ obchodní ČVUT	1940–42 (?)	
Greger Justin ⁹⁷	VŠ všeobecná ČVUT	1940	pouze navržen, ale v té době již byl mrtev
Mack Karl ⁹⁸	VŠ speciálních nauk	1940–41 (?)	
Karas Karl ⁹⁹	VŠ všeobecná ČVUT	1941–42 (?)	
Gessner August ¹⁰⁰	VŠ strojího a elektrotechnického inženýrství ČVUT	1940–42 (?)	
Wunderlich Hermann ¹⁰¹	VŠ architektury a pozemního stavitelství ČVUT	1940	
Rüger Ludwig ¹⁰²		1940–42 (?)	– komisař zodpovědný za celou VŠB – funkci komisaře vykonával externě (<i>nebenamtlich</i>)
Ahrland Anton	Zemědělská vysoká škola Libverda	1940–42 (?)	

⁹² A. MIŠKOVÁ, *Die Deutsche (Karls-) Universität*, s. 95 a 296. Srov. Jan JANKO, *Vědy o životě v českých zemích 1750–1950* (= Práce z dějin Akademie věd, ř. B, sv. 12), Praha 1997, s. 549. Czurda/Denk patřil ke kmenovým pracovníkům hlavního úseku SD v Praze a na konci války byl začleněn přímo do NSM, viz ABS Praha, f. Z, sign. Z-754, seznam čestných vůdců SD v oblasti působnosti NSM, duben 1945.

⁹³ Biograficky viz pozn. č. 59.

⁹⁴ J. MILBAUER, *Vysoká škola chemicko-technologického inženýrství*, s. 64. Srov. M. JOSEFOVIČOVÁ, *Německá vysoká škola technická*, s. 74.

⁹⁵ Srov. F. KADEŘÁVEK, *Vysoká škola inženýrského stavitelství*, s. 17; M. JOSEFOVIČOVÁ (2017), *Německá vysoká škola technická*, s. 74.

⁹⁶ M. JOSEFOVIČOVÁ, *Německá vysoká škola technická*, s. 60.

⁹⁷ Tamtéž, s. 74.

⁹⁸ Jaroslav JANKO, *VIII. Vysoká škola speciálních nauk*, in: České vysoké učení technické v Praze 1938–1945, s. 109–115, zde s. 111; a také M. JOSEFOVIČOVÁ, *Německá vysoká škola technická*, s. 62, 74.

⁹⁹ M. JOSEFOVIČOVÁ, *Německá vysoká škola technická*, s. 60.

¹⁰⁰ Václav KROUZA, *Vysoká škola strojího a elektrotechnického inženýrství*, in: Česká vysoká škola technická v Praze 1938–1945, Praha 1948, s. 44; M. JOSEFOVIČOVÁ, *Německá vysoká škola technická*, s. 74. Viz BArch Berlin, f. 4901/24632.

¹⁰¹ Jaroslav VLAŠÁNEK, *IV. Vysoká škola architektury a pozemního stavitelství*, in: České vysoké učení technické v Praze 1938–1945, s. 34–41, zde s. 35–36. Biograficky viz Miloš HOŘEJŠ, *Architecture and Space Between Planning and Realization. German influence on the architectural and urbanistic planning in the Protectorate of Bohemia and Moravia, 1939–1945*, in: Michal V. Šimůnek (ed.), *Science, Occupation, War: 1939–1945. A Collective Monograph*, Praha 2021, s. 207–236, zde s. 213, pozn. č. 634. Srov. také M. JOSEFOVIČOVÁ, *Německá vysoká škola technická*, s. 74.

¹⁰² G. LÜDTKE, *Kürschners Deutscher Gelehrten-Kalendar*, s. 519.

Příjmení a jméno	Fakulta/VŠ	Období	Poznámka
Richter Oswald ¹⁰³	FF MU	1940–42 (?)	
Schindler Franz ¹⁰⁴	PF MU	1940–42 (?)	
Sommer Gustav ¹⁰⁵	LF MU	1940–42 (?)	primář Zemské nemocnice v Brně
Lissner Anton ¹⁰⁶	PřF MU	1940–41	1941 odešel na DTH v Praze
Kriso Karl ¹⁰⁷	rektor DTH Brno		
Bernhardt Oswald ¹⁰⁸	?	?	
Czepek Rudolf ¹⁰⁹	Odbor chemie, inženýrství a strojírenství VŠT Brno	1940–42 (?)	
Galle Ernst ¹¹⁰	Odbor chemie VŠT Brno	1940–42 (?)	
Olberth Rudolf ¹¹¹	Odbor strojírenství a elektrotechniky VŠT Brno	1940–42 (?)	
Tranquillini Emil ¹¹²	Odbor inženýrství, zeměměřičství a architektury VŠT Brno	1940–42 (?)	
Mühlinghaus Hermann ¹¹³	VŠZ Brno	1940–42 (?)	
Heinisch Ottakar ¹¹⁴	VŠZ Brno	1940–42 (?)	
Lokscha Hans ¹¹⁵	VŠZ Brno	1940–42 (?)	
Worliczek Camillo ¹¹⁶	VŠZ Brno	1940–42 (?)	
Srnetz Alfred ¹¹⁷	VŠVet Brno	1940–42 (?)	

¹⁰³ Biograficky viz Pavel ŠišMA, *Učitelé na německé technice v Brně 1849–1945* (= Práce z dějin přírodních věd a techniky, sv. 2), Praha 2004, s. 124–125.

¹⁰⁴ *Dějiny university v Brně*, Brno 1969, s. 220.

¹⁰⁵ Srov. Zdeněk ŠTĚPÁNEK, *Nacifikace a moravští lékaři (1939–1945)* (= Knižnice Matice moravské, sv. 14), Brno 2004, s. 52.

¹⁰⁶ Biograficky viz P. ŠišMA, *Učitelé na německé technice v Brně*, s. 116–117.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 114.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 97.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 98.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 102. Srov. také Otakar FRANĚK, *Dějiny české vysoké školy technické v Brně (I.)*, Brno 1969, s. 226.

¹¹¹ Tamtéž, s. 122.

¹¹² Tamtéž, s. 132.

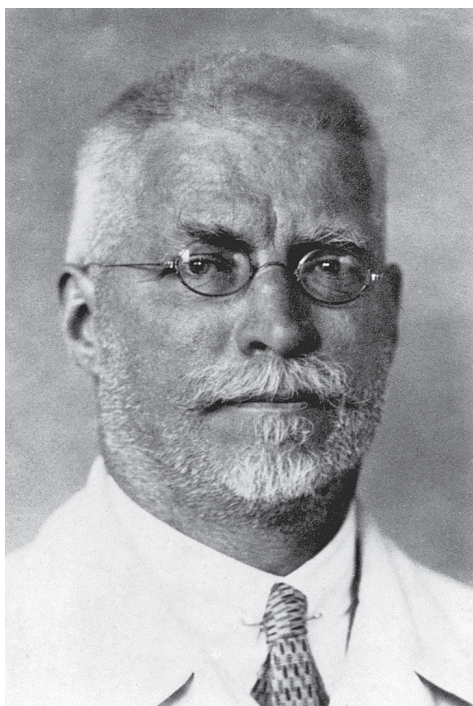
¹¹³ Srov. R. HAŠA, *Historie Vysoké školy zemědělské v Brně*, s. 132–133 (Tab. č. 38). Biograficky viz P. ŠišMA, *Učitelé na německé technice v Brně*, s. 120.

¹¹⁴ Srov. R. HAŠA, *Historie Vysoké školy zemědělské v Brně*, s. 132–133 (Tab. č. 38). Biograficky viz P. ŠišMA, *Učitelé na německé technice v Brně*, s. 105.

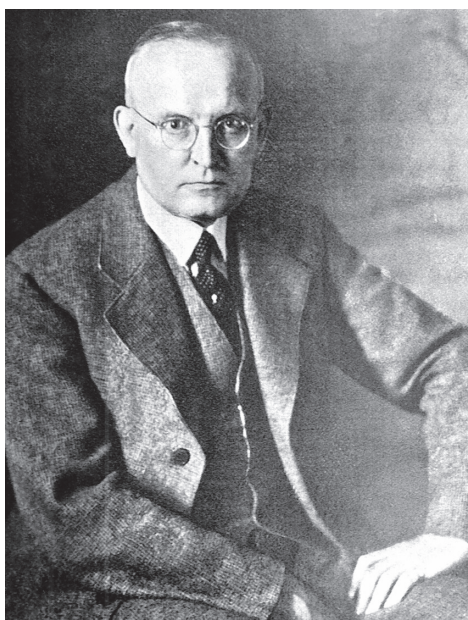
¹¹⁵ Srov. R. HAŠA, *Historie Vysoké školy zemědělské v Brně*, s. 132–133 (Tab. č. 38). Biograficky viz P. ŠišMA, *Učitelé na německé technice v Brně*, s. 117.

¹¹⁶ Srov. R. HAŠA, *Historie Vysoké školy zemědělské v Brně*, s. 132–133 (Tab. č. 38). Biograficky viz P. ŠišMA, *Učitelé na německé technice v Brně*, s. 134–135.

¹¹⁷ Biograficky viz záznam doc. MVDr. Alfred Srnetz, dostupný online: <<https://encyklopedie.brna.cz>> (2. 5. 2021).

Obr. 3: Vybraní němečtí komisaři pro uzavřená česká vysokoškolská pracoviště: W. Weiszäcker (PF UK), H. Zatschek (FF UK, univerzitní archiv a Zemská a univerzitní knihovna v Praze), O. Grosser (LF UK) a V. Czurda/Denk (PřF UK)

Obr. 4: Vybraní němečtí komisaři pro uzavřená česká vysokoškolská pracoviště: K. Bernhauer (VŠ chemicko-technologického inženýrství ČVUT), F. Frimmel (VŠZ Brno), H. Lockscha (VŠZ Brno) a J. Greger (VŠ všeobecná ČVUT)

3. Přístup k výkonu agendy

Takto určení komisaři řešili ve vztahu k českým univerzitám a vysokým školám v podstatě tři navzájem propojené okruhy záležitostí: 1. provozní, 2. prostorové a 3. personální. Přitom přístup a intenzita práce jednotlivých komisařů lze prozatím těžko rekonstruovat. Někteří byli bezesporu velmi aktivní (O. Grosser, V. Czurda/Denk, R. Bezecny/Greipl), jiní pravděpodobně jen postupovali dle předem daných instrukcí, jiní se dokonce snažili být svým českým kolegům nápomocni (J. Fiedler, K. Mack, C. Worliczek, F. Frimmel) a další aktivně činili udání. Motivací tu mohla být jak prostá osobní zášť či vyřizování starých účtů, tak i přehnaný aktivismus a oportunistus, který se ale neomezoval jen na komisaře, ale i na další německé profesory. Zůstaneme-li u vyslovených udání, tak např. chemik Ernst Waldschmidt-Leitz (1894–1972) žádal gestapo o odnětí povolení k další činnosti pro profesora chemie Jindřicha Křepelku (1890–1964) se zdůvodněním, že je zaměřen protiněmecky (*deutschfeindlich*).¹¹⁸ O rok později zase řešil kauzu údajných ilegálních vysílaček v budově PřF UK Czurda/Denk, a to na základě výsledků zprávy svého zástupce (B. Guddena), procházejícího inventář této uzavřené fakulty.¹¹⁹

Je zjevné, že nejdříve se komisaři zabývali tím, které ústavy mají být znovu otevřeny pro vědecký provoz. Zdůvodnění ve formě stručné charakteristiky a popisu činnosti v rozsahu zhruba dvou stran textu mělo vycházet od českých vedoucích a přednostů, kteří ho zpravidla prostřednictvím děkanátů postupovali příslušným komisařům. Tak např. přednostové pražské LF podávali své žádosti mezi 21. lednem a 1. únorem 1940, přičemž Bezecny/Greipl měl svou zprávu vypracovanou velmi brzy.¹²⁰ Na Vysoké škole zemědělské (VŠZ) v Brně byly žádosti ovšem podávány prostřednictvím rektorátní kanceláře a s vědomím jejího rektora.¹²¹

Shrneme-li, byla v intencích výnosu zpravidla zdůrazňována prospěšnost pro říši či veřejný zájem protektorátního obyvatelstva.¹²² Tak např. specifické poměry v oblasti zdravotnictví v Praze coby zemském centru zdravotní péče vedly k tomu, že zde byla povolena vědecká činnost všech klinik a čtyř ústavů (patologicko-anatomického, bakteriologicko-sérologického, soudního lékařství a sociálního lékařství).¹²³ Dále tak mohly být vypláceny platy a příspěvky ze strany MŠANO, čímž zůstávala zachována významná charakteristika univerzitního pracoviště. Tento stav trval až do změn provedených na počátku roku 1942, kdy se staly kliniky toliko nemocničními odděleními.¹²⁴ Naproti tomu komisař pro uzavřenou brněnskou LF (G. Sommer¹²⁵), jenž ovšem jako primář tamní Zemské nemocnice nebyl činný v akademickém prostředí, chtěl původně uzavřít provoz všech teoretických a pre-klinických oborů a připustit pouze fungování coby oddělení nemocnic. Jeho zdůvodnění

¹¹⁸ AUK Praha, f. RNU, kart. 127, Waldschmidt-Leitz Kiekebuschovi, 25. 7. 1940. K jeho působení podrobně Jiří PEŠEK – Nina M. LOHMANN, *Die Ambivalenzen (nicht nur) der Wissenschaftsgeschichte. Der Biochemiker Ernst Waldschmidt-Leitz (1894–1972) an den Prager Hochschulen*, in: Bananen, Cola, Zeitgeschichte. Oliver Rathkolb und das lange 20. Jahrhundert, I, Wien – Köln – Weimar 2015, s. 243–257.

¹¹⁹ AUK Praha, f. RNU, kart. 127, Czurda/Denk ÚŘP (Skupina pošta), 9. 4. 1941.

¹²⁰ K popisu žádostí blíže viz P. SVOBODNÝ, *Němečtí komisaři pro českou lékařskou fakultu*, s. 55–58, k pramenné základně viz tamtéž, s. 53.

¹²¹ R. HAŠA, *Historie Vysoké školy zemědělské v Brně*, s. 131.

¹²² P. SVOBODNÝ, *Němečtí komisaři pro českou lékařskou fakultu*, s. 56.

¹²³ Tamtéž.

¹²⁴ Tamtéž.

¹²⁵ K úloze G. Sommera srov. Z. ŠTĚPÁNEK, *Nacifikace a moravští lékaři*, s. 52.

znělo, že – obdobně jako v Praze – je nutné zajistit nezbytnou zdravotní péči.¹²⁶ Nakonec zde mělo v roce 1940 fungovat celkem sedmáct pracovišť, a sice ústav patologicko-anatomický (V. Neumann), ústav všeobecné experimentální patologie (V. Uher), ústav soudního lékařství (F. Berka), ústav mikrobiologický (V. Tomášek), zubní klinika (F. Bažant), dermatologická klinika (A. Trýb), klinika duševních a nervových chorob (M. Křivý), gynekologická klinika (L. Havlásek), chirurgická klinika (J. Podlaha), ortopedická klinika (B. Frejka), klinika propedeutická (E. Sieber, O. Wagner), klinika ORL (F. Ninger), oční klinika (B. Slavík), dětská klinika (O. Teyschl), interní klinika (J. Polčák) a radiologická stanice (J. Štefl).¹²⁷

Uvedme další příklady z jiných oborů: na uzavřené české technice v Brně povolil R. Olberth další provoz laboratoře pro vodní stavby (J. Bažant) s ohledem na připravovanou stavbu kanálu Odry-Dunaj.¹²⁸ F. Frimmel na téže uzavřené vysoké škole povolil provoz Ústavu pro zemědělství.¹²⁹ E. Tranquillini tamtéž naopak nepovolil z oblasti architektury nic, přičemž zřejmě byly v tomto případě starší antagonismy mezi českými a německými architekty ještě z období habsburské monarchie.¹³⁰ Někde hrály důležitou roli i další faktory, jako např. napojení daných pracovišť na průmysl. Tak E. Galle povolil další činnost zkušební stanice pro kvasný průmysl (V. Kubelka), respektive pokusného ústavu pro cukerný průmysl.¹³¹ Komisař pro PŘF MU A. Lissner ponechal v provozu Botanický ústav a fyziologii rostlin (Vl. Úlehla), respektive Ústav botaniky na VŠZ (R. Dostál) se zdůvodněním, že se pozornost bude věnovat šlechtění „*válečné důležitých rostlin*“ (*kriegswichtige Pflanzen*), čímž se myslely především brambory, respektive zvyšování jejich výnosnosti.¹³²

Jindy zase představovaly debaty o znovuotevření jakýsi krystalizační bod pro daleko širší úvahy či kalkulace s jasnými politickými přesahy a národnostními konotacemi. Tak A. Smetz, zodpovídající za uzavřenou Vysokou školu veterinární (VŠVet) v Brně, usiloval o zřízení nové fakulty při DTH tamtéž.¹³³ Proti tomu se ale postavili úředníci ÚŘP, kteří při ní zamýšleli již v listopadu 1939 zřídit dvě nové fakulty, a sice zemědělsko-lesnickou a veterinární. Tento návrh však REM negovalo, mj. s odkazem na stanovisko Říšského ministerstva financí (*Reichsfinanzministerium*; RFM) a s argumentem, že případní zájemci o studium těchto oborů mohou studovat v sousedních župách, čímž se myslela vysokoškolská pracoviště ve Vídni, Libverdě či Tharandtu (Sasko).¹³⁴ Možnost přičlenění VŠVet a VŠZ k DTH prosazoval během své návštěvy 1. července 1940 brněnský kurátor Helmut Leitmeyer (nar. 1903)¹³⁵ u dolnorakouského gauleitera MUDr. Huga Juryho

¹²⁶ MZA Brno, f. B34, fasc. 697, Sommer Leitmeyerovi, 12. 10. 1940.

¹²⁷ *Dějiny university v Brně*, s. 221–222.

¹²⁸ MZA Brno, f. B34, fasc. 697, Olberth Leitmeyerovi, 27. 8. 1940. K činnosti tamtéž, Bažant, Seznam prací a personálu laboratoře vodních staveb v Brně, 6. 11. 1944; tamtéž, Leitmeyer Böhmému, 14. 10. 1940.

¹²⁹ Tamtéž, Leitmeyer Böhmému, 14. 10. 1940.

¹³⁰ Tamtéž, Tranquillini Leitmeyerovi, 26. 11. 1940.

¹³¹ Tamtéž, Galle Leitmeyerovi, 25. 9. 1940.

¹³² Tamtéž, Lissner Leitmeyerovi, 26. 9. 1940; tamtéž, Leitmeyer Böhmému, 14. 10. 1940; tamtéž, Richter Leitmeyerovi, 27. 9. 1940.

¹³³ Tamtéž, návrh na zřízení veterinární fakulty v rámci DTH Brno, 4. 11. 1940.

¹³⁴ MZA Brno, f. B34, fasc. 697, Leitmeyer Smetzovi, 29. 10. 1940; tamtéž, Hansel Leitmeyerovi, 11. 10. 1940 a tamtéž, Mentzel ÚŘP, 3. 4. 1940.

¹³⁵ Helmut Leitmeyer se narodil 10. 1. 1903. Vystudoval práva a před rokem 1939 působil jako právní rada (*Rechtsrat*) na berlínských univerzitách. Byl členem NSDAP a SA. Do protektorátu si ho měl vyžádat osobně K. v. Neurath, a to přes Říšské ministerstvo vnitra (*Reichsministerium des Innern*; RMDI); v Praze měl původně nastoupit již 16. 5. 1939. Od dubna 1940 vykonával funkci kurátora DTH v Brně. V dubnu 1943 požádal

(1887–1945), který především zdůrazňoval důležitou návaznost na „vyživovací situaci říše“ (*die Ernährungslage des Reichs*).¹³⁶ Tak by vlastně vznikl nový, hybridní model německo-českého vysokoškolského pracoviště, jež by bylo pouze jednou z variant, s nimiž se tehdy na německé straně pracovalo: 1. otevřou se ve stávající podobě, 2. změni se na německá a 3. přičlení se k DTH.¹³⁷ Navíc je třeba připomenout, že v sudetoněmeckých kruzích očividně stále rezonoval starší plán na zřízení Zemědělské a lesnické fakulty (*Land- und forstwirtschaftliche Fakultät*) na tamní DTH, jak se o ní uvažovalo již v meziválečném období.¹³⁸ Vzhledem k tomu, že o konečném osudu českých vysokých škol se mělo podle Hitlera definitivně rozhodnout až po skončení války, nepodal nakonec Jury návrh REM na uskutečnění tohoto záměru.¹³⁹ Nicméně tyto úvahy ukázaly na základní německá východiska v případě Brna, totiž že nesmí nastat stav, kdy by zde ještě někdy existovaly čtyři české vysoké školy proti jedné německé. Jednoznačně se počítalo s tím, že uzavřeny měly natrvalo zůstat MU a VŠT, zatímco VŠZ a VŠVet měl být určen jiný osud.

I to byl důvod, proč na těchto dvou uzavřených vysokých školách byla nakonec povolena činnost značného počtu pracovišť. V gesci komisaře A. Smetze to byl na VŠVet Patologicko-anatomický ústav (K. Macek), Interní klinika (F. Král), Chirurgická klinika (K. Pardubský), Buiatriká klinika (A. Klabouk), Porodnická klinika (E. Přikryl), Ústav pro maso, mléko a hygienu potravin (K. Macek), Ústav pro krmivo (E. Přikryl); dále zůstala v provozu i lékárna a knihovna, tzn. celkem osm zařízení této vysoké školy.¹⁴⁰ Proporčně asi nejvíce ústavů mohlo pokračovat na VŠZ v Brně.¹⁴¹

Faktem tedy zůstává, že počet povolení byl rozdílný v Praze a Brně a mohl se také postupně měnit.¹⁴² In extremis: zatímco např. ústavy brněnské VŠZ byly uvolněny rychle, neboť existoval zřejmý místní zájem, v případě příbramské VŠB se musel příslušný komisař (L. Rüger) hledat za prostřednictvím REM v Německu a dva ústavy této vysoké školy tak mohly být znovuotevřeny až v srpnu 1940.¹⁴³

Povolování se ovšem týkalo i dalších součástí českých vysokých škol, jež do roku 1939 tvořily jejich integrální součást a byly nezbytné pro jejich každodenní chod. To se se zákazem výuky a dalšího omezeného fungování vybraných ústavů velmi radikálně změnilo. Tak

K. H. Franka o uvolnění kvůli nasazení ve wehrmachtu. Již předtím ho informoval, že brněnskou německou vysokoškolskou agendu považuje za zvládnutelnou z Prahy, s čímž následně souhlasil i H. Jury. Frank byl ovšem proti Leitmeyerovu odchodu. Na konci války měl opět působit v Brně a mj. v březnu 1945 nařídil odtransportování vědeckého materiálu z Brna do Rakouska. Jeho další osud není znám. Viz BArch Berlin, f. R2/12429; tamtéž, f. R4901/13621; NA Praha, f. NSM, kart. 19, sign. 110-4/115; ABS Praha, sign. 305-333-3. Srov. také P. Šišma, *Učitelé na německé technice v Brně*, s. 45–46.

¹³⁶ MZA Brno, f. B34, fasc. 697, Leitmeyer Jurymu, 15. 7. 1940 (Důvěrné!).

¹³⁷ Tamtéž. K místnímu dobovému politickému pozadí srov. také R. Haša, *Historie Vysoké školy zemědělské v Brně*, s. 146–147.

¹³⁸ MZA Brno, f. B34, fasc. 697, Hansel Leitmeyerovi, 11. 10. 1940.

¹³⁹ Tamtéž, Leitmeyer REM, 25. 7. 1940; tamtéž, Leitmeyer Jurymu, 15. 7. 1940 (Důvěrné!).

¹⁴⁰ Tamtéž, Smetz ÚŘP, 12. 2. 1940.

¹⁴¹ Podle údajů z roku 1940 bylo osm ústavů otevřeno úplně, jeden částečně a částečně mohla fungovat také rektorátní kancelář a ústřední knihovna, viz Archiv Mendelovy zemědělské univerzity v Brně, f. A1, kart. 7, Základní dispozice pro vystěhování ústavů a zařízení Vysoké školy zemědělské, 1940. Tamtéž viz také zprávy o činnostech jednotlivých ústavů v letech 1940–1941. Srov. Alena Mikovcová, *Vědecká činnost brněnských vysokých škol za 2. světové války*, in: Richard Vašek (ed.), *Věda a armáda. Věda a válka (1914–2004)*. Sborník příspěvků k mezinárodní konferenci (Praha 24.–25. 11. 2004), Praha 2006, s. 98–116.

¹⁴² BArch Berlin, f. R31/764, seznam bankovních účtů, 1942; tamtéž, BdS Ústřednímu svazu pro peněžní hospodářství pro Čechy a Moravu, 20. 7. 1942.

¹⁴³ NA Praha, f. PMR 1918–1945, kart. 3101, přípis MŠANO ÚŘP, 23. 10. 1940.

např. žádost rektora UK prof. Bedřicha Hrozného (1879–1952)¹⁴⁴ o co nejširší obnovení činnosti rektorátu byla v únoru 1940 zamítnuta jako bezpředmětná a z německé strany dokonce považována za nemístnou provokaci.¹⁴⁵

Záchranu důležitých materiálů spisové služby a studijních podkladů ČVUT popisuje očitý svědek takto: „[...] *příspěním úřednictva a ostatního zaměstnanectva se podařilo završit zachránit před okupanty všechny cennější archivní materiály, zejména katalogy o prospěchových a státních zkouškách. Všechn tento drahocenný materiál, bez kterého by nebylo možno zahájit v květnu 1945 vyučovací činnost, byl uskladněn v Kolowratově paláci v Praze I. na Ovocném trhu, který ministerstvo školství a osvěty zajistilo pro tento účel a zřídilo tam tzv. archiv vysokých škol.*“¹⁴⁶ Naopak v Brně vznikl z několika zaměstnanců rektorátu, děkanátů a kvestury nový úřad nazvaný jako tzv. místo pro likvidování záležitostí české univerzity (*Abwicklungsstelle der tschechischen Universität*).¹⁴⁷ Trvalý předmět sporu představoval pražský univerzitní archiv. V jeho případě ještě před 17. listopadem 1939 K. H. Frank inicioval, aby byl do jeho čela jmenován někdo, kdo by mohl archiv z německého pohledu účinně spravovat.¹⁴⁸ Místní vedoucí NSDDB Bernhauer se vyjádřil k problematickému umístění archivu, navrhl jeho převzetí a jako nejzpůsobilejšího správce uvedl archiváře Dr. Antona Blaschku (1892–1970).¹⁴⁹ Již předtím ovšem podal svou zprávu a rozbor H. Zatschek.¹⁵⁰ O měsíc později tak Bernhauer přišel s vlastním plánem, který obsahoval i návrh rozpočtu.¹⁵¹ Situace se ovšem změnila po 17. listopadu 1939, kdy byl univerzitní archiv včetně Karolina rozhodnutím říšského protektora z 25. listopadu 1939 převeden do německého vlastnictví.¹⁵² S tím měla protektorátní vláda souhlasit 14. prosince 1939.¹⁵³ V dubnu 1940 se pak řešil přístup badatelů, přičemž říšský protektor jako základní podmínku osobně stanovil, že bude možný pouze „[...] *případ od případu dokazatelně vážného výzkumu českých vědců*“, avšak v žádném případě ne českým studentům.¹⁵⁴ Tak vypadala v jednom konkrétním případě možnost české vědecké práce po 17. listopadu 1939 v německém podání... K předání archivu pak došlo 6. srpna 1940 za přítomnosti prorektora NUK patologa prof. Herwiga Hamperla (1899–1976) a A. Blaschky jako archiváře na německé a rektora B. Hrozného a archiváře prof. Václava Vojtíška (1883–1974)¹⁵⁵ na české

¹⁴⁴ Biograficky nejnověji viz René KOPECKÝ, *Bedřich Hrozný. Life and Work*, Brandýs nad Labem 2012.

¹⁴⁵ AUK Praha, f. RNU, kart. 127, Saure Frankovi, 9. 2. 1940.

¹⁴⁶ Josef TESAŘ, *Rektorát v okupaci a době revoluční*, in: České vysoké učení technické v Praze 1938–1945, Praha 1948, s. 9–11, zde s. 10.

¹⁴⁷ Z. ŠTĚPÁNEK, *Nacifikace a moravští lékaři*, s. 52.

¹⁴⁸ NA Praha, f. ÚŘP-ST, kart. 87, sign. 109-4/1403, Frank Bernhauerovi, 21. 9. 1939. Frankem navržený kandidát byl archivář v zámeckém archivu Clam-Gallasů ve Frýdlantu a člen Německé archivní komise v Praze Dr. Josef Bergl/Bergel (1874–1952). Biograficky srov. J. HOFFMANNOVÁ – J. PRAŽÁKOVÁ, *Biografický slovník archivářů*, s. 81.

¹⁴⁹ NA Praha, f. ÚŘP-ST, kart. 87, sign. 109-4/1403, Bernhauer Frankovi, 29. 9. 1939. K A. Blaschkovi biograficky srov. J. HOFFMANNOVÁ – J. PRAŽÁKOVÁ, *Biografický slovník archivářů*, s. 90.

¹⁵⁰ NA Praha, f. ÚŘP-ST, kart. 87, sign. 109-4/1403, opis dobrozdání Zatscheka, 28. 9. 1939.

¹⁵¹ Tamtéž, Bernhauer Frankovi, 25. 10. 1939.

¹⁵² Tamtéž, v. Neurath Eliášovi – opis pro Hansela, 13. 2. 1940.

¹⁵³ Tamtéž.

¹⁵⁴ NA Praha, f. MŠ, kart. 1026, v. Neurath Háchovi, 4. 4. 1940; AUK Praha, f. RNU, kart. 129, ÚŘP Háchovi, 9. 4. 1940.

¹⁵⁵ Biograficky viz J. HOFFMANNOVÁ – J. PRAŽÁKOVÁ, *Biografický slovník archivářů*, s. 698.

straně; přitom zůstával stále uložen v budově PF UK, mezitím již zrekvírované pro místní velitelství (*Standortkommandatur*) SS.¹⁵⁶

Aktivita komisařů ovšem postupně extendovaly, jak dokládá i kauza čtyř brněnských výzkumných ústavů. Němečtí komisaři totiž řešili i agendu přidružených výzkumných ústavů, což se týkalo obou univerzitních center, Prahy i Brna. Zde, jelikož se jednalo právě o toliko přidružené ústavy, je proto do své správy nemohl přímo převzít rektor DTH.¹⁵⁷ Na konci září 1940 tak měly být skrze komisaře, respektive dosazením německého vedoucího de facto připojeny k DTH, aby byla jejich činnost z „kulturněpolitických“ důvodů udržena. Po tomto kroku ovšem poklesly příspěvky českých průmyslových firem v podstatě na nulu, takže musel v této záležitosti zasáhnout Zemský úřad (ZÚ) v Brně a také mezitím nacifikovaný Ústřední svaz průmyslu (ÚSP).¹⁵⁸ REM je ovšem odmítlo převzít do říšského rozpočtu, i když si jeho zástupci byli dobře vědomi kvalitního technického vybavení, kterým se mohlo vykázat „jen málo ústavů v Německu“.¹⁵⁹ Nadále tak měly zůstat tzv. volnými výzkumnými ústavu (*freie Forschungsinstitute*), což byl ovšem nemístný eufemismus, neboť REM mělo sankcionovat výběr nových německých vedoucích těchto pracovišť, a to spolu s ÚŘP.¹⁶⁰ Do budoucna se také plánovalo užší propojení s ÚSP, kdy podle jeho prezidenta a šedé eminence K. H. Franka, JUDr. Bernharda Adolfa (nar. 1908) měli být zástupci ÚSP dosazeni do kuratoria jednotlivých ústavů.¹⁶¹ Jejich další osud tak byl součástí dalších německých opatření v roce 1942.

Obdobně pak byl komisařský model aplikován s jistým zpožděním na podzim 1940 na pražská mimouniverzitní pracoviště pro slovanská bádání, konkrétně Slovanský ústav, Slovanskou knihovnu a ruské a ukrajinské emigrantské instituce. Tzv. pověřencem byl 5. září jmenován Saure, kterému podléhali tři komisaři.¹⁶²

Pokud se týče personálních hodnocení, neboli vyhotovování posudků (*Urteile*), respektive posuzování vědeckých výsledků (*Beurteilung der wissenschaftlichen Leistungen*) jednotlivými komisaři, ta se ukázala být dosti zdoluhavá, neboť např. vyhotovení seznamů českých profesorů, docentů a asistentů z Brna mělo být uzavřeno jejich přeposláním ÚŘP až na konci června 1942.¹⁶³ Jako poslední byli prověřeni asistenti, kde se jednalo především o lékaře, u nichž byl hlavním důvodem převod pod rezort protektorátního Ministerstva vnitra (MV).¹⁶⁴ Pro představu: kurátor DTH v Brně odeslal v srpnu 1942 do Prahy ÚŘP v této záležitosti celkem devět svazků personálních podkladů k profesorům a docentům, v nichž ovšem nebyly obsaženy materiály k PF a LF MU; ty měly být dodány jako poslední až

¹⁵⁶ NA Praha, f. MŠ, kart. 1026, v. Neurath Háchovi, 24. 9. 1940.

¹⁵⁷ MZA Brno, f. B34, fasc. 697, Kriso REM, 9. 11. 1942; tamtéž, rukopisná poznámka Mentzela, 13. 4. 1943; tamtéž, zpráva zástupce REM (Sandeck), 14. 12. 1942.

¹⁵⁸ Tamtéž.

¹⁵⁹ Tamtéž, zpráva zástupce REM (Sandeck), 14. 12. 1942.

¹⁶⁰ Tamtéž, vyjádření REM, 16. 12. 1941.

¹⁶¹ Tamtéž, zpráva zástupce REM (Sandeck), 14. 12. 1942.

¹⁶² Byli to doc. Dr. Konrad Bittner (1890–1967) pro Slovanský ústav, Dr. Emil Schieche (1901–1985) pro Slovanskou knihovnu a Dr. Hamperle pro ruské a ukrajinské instituce. Srov. František ROUBÍK, *Německé plány se slovanskými ústavu v Praze za okupace*, *Slavia* 38, 1947–48, s. 512–520.

¹⁶³ MZA Brno, f. B34, fasc. 697, ÚŘP kurátorovi DTH Brno, 17. 4. 1942.

¹⁶⁴ Tamtéž, přípis ÚŘP kurátorovi DTH Brno, 31. 8. 1942. Srov. také Z. ŠTĚPÁNEK, *Nacifikace a moravští lékaři*, s. 53. K otázce asistentů v zemědělských oborech srov. R. HAŠA, *Historie Vysoké školy zemědělské v Brně*, s. 176–177.

v říjnu 1942.¹⁶⁵ Dostatek pramenů chybí pro stanovení toho, jak jednotliví komisaři získávali podklady pro jejich sestavení, přesněji řečeno, zda existoval jednotný postup. Je nicméně doloženo, že někteří (O. Richter) kompilovali posudky na základě informací získaných z jiných zdrojů, zatímco jiní (E. Tranquilini) všechny dotyčné zvali na osobní pohovor.¹⁶⁶ V dalším případě (A. Gessner) zase byli všichni čeští profesori fakulty strojního a elektrotechnického inženýrství ČVUT 16. ledna 1940 sezváni na schůzi, kde byli hromadně informováni.¹⁶⁷ Obdobně se měl s českými profesory VŠZ setkat v Brně 6. února 1940 i tamní komisař (C. Worliczek).¹⁶⁸

4. Majetkové otázky

Pravděpodobně nejsložitější a z německého pohledu nejvíce protrahovanou se stala otázka vnitřních vybavení včetně knihoven a dalšího majetku. Zde se mohlo jednat jak o jednoznačné ničení a rozkrádání, tak o systematický převod do hmotného i nehmotného majetku na německé vysokoškolské ústavy, což ovšem znamenalo – zhruba od dubna či května 1940 – nastolení zcela nové kvality vztahů mezi českými a německými vysokými školami, velmi silně akcentované po roce 1945. Přitom intervenci rektora UK, který musel v lednu provést revizi inventáře univerzity, Saure vyhodnotil jako pokus o povolení fungování rektorátu v co největší možné míře, a zamítl ji.¹⁶⁹ Důležitá pro pozdější vývoj ovšem je skutečnost, že byl v této souvislosti vypracován posudek nazvaný *Nezbytná úřední jednání rektorátu a kvestury (Die notwendigen Amtshandlungen des Rektorats und der Quästur)*, v němž se poprvé objevuje zmínka o univerzitních nadacích.¹⁷⁰ Otázka hmotného majetku tak německé představitele v čele s K. H. Frankem očividně obsedovala, i když on sám musel na konci roku 1942 interně poznamenat, že „[...] *mnoho předmětů* [v uzavřených budovách – pozn. aut.] *beze stopy zmizelo a také inventární seznamy nemohly být přiloženy*“.¹⁷¹ S tím pak úzce souvisí ona část agendy komisařů, jež se týkala inventarizace a jež je např. na pražské PřF doložena jako jedna z prvních v březnu 1940.¹⁷² Stav byl přitom tristní již záhy po 17. listopadu 1939, jak dokládá např. svědectví z ČVUT: „*Byl to smutný pohled. Sběrka modelů, jejíž nejstarší kusy byly z roku 1806 a původem francouzské, – byly tu i vzácné modely Vaubanových opevnění – unikáty Morstadtovy z reliéfní perspektivy, Tilšerovy modely ploch zborcených, které byly mistrovským dílem mechaniky a jiné, byla zde i sbírka rysů od roku 1821 a nejstarší české katalogy od roku 1864 – to vše bylo ze skříní vyházeno, sádky rozbity, kovové modely rozdupány [...]. V ústavě chována byla poprsí rektorů Tilšera a Šolína od Strachovského a krásný portrét Tilšerův od Seydana a řada litografií a ocelorytin Monge, Tilšera, Skřivana, Skuherského, Gerstnera a jiných. To vše*

¹⁶⁵ Tamtéž, kurátor DTH Brno ÚŘP, 15. 8. 1942; tamtéž, MŠANO (v. Both) ÚŘP, 13. 8. 1942.

¹⁶⁶ Tamtéž, Tranquilini kurátorovi DTH Brno, 19. 6. 1942.

¹⁶⁷ V. KROUZA, *Vysoká škola strojního a elektrotechnického inženýrství*, s. 44.

¹⁶⁸ R. HAŠA, *Historie Vysoké školy zemědělské v Brně*, s. 131.

¹⁶⁹ AUK Praha, f. RNU, kart. 127, Saure Frankovi, 9. 2. 1940.

¹⁷⁰ Tamtéž, dokument nazvaný *Nezbytná úřední jednání rektorátu a kvestury*, 1940.

¹⁷¹ AUK Praha, f. RNU, kart. 128, Gieß Buntruovi, 3. 12. 1942; tamtéž, Buntru Laufkemu, Albrechtovi, Hofmanovi a Czurdovi/Denkovi, 15. 12. 1942; tamtéž, Kiekebusch Ehrlicherovi, 19. 12. 1942.

¹⁷² Tamtéž, kart. 127, měsíční zpráva Czurdy/Denka za březen, 2. 3. 1940.

bylo rozbito a vyhozeno na smetiště.¹⁷³ Pro dokreslení: jen na sedmnácti ústavech a děkanství vysoké školy (fakulty) chemicko-technologického inženýrství ČVUT v Praze byly po válce škody vyčísleny na dvaadvacet milionů Kč.¹⁷⁴ Obecně lze říci, že mizelo nejen dražší, zpravidla technické vybavení, ale i nábytek a další vybavení interiéru; v roce 1945 pak byly vytrhány ze zdí i rozvody elektrické sítě apod. Tak např. situace na vysoké škole (fakultě) zemědělského a lesního inženýrství ČVUT byla po válce popisována takto: „[...] se sbírkami lesní těžby se topilo v polních kuchyních na nádvoří a zbytek, co nemohl být takto zničen, byl nejprve z jednotlivých místností schraňován do některých místností a pak v plachtách odnášen do sklepů. Vznikaly tak roztočivé vrstvy geologické, kde ve změní lahviček se semeny mísila se vrstva preparátů zoologických, pak pásmo prací seminárních a mezi tím pronikalo křídlo vycpaného racka a hlava lasičky ze sbírek zoologických. Téměř nový nábytek byl pozvolna stěhován za postupujícími kolonami a budova se měnila v kasárny v nejodpornějším slova smyslu, kde kavalce nad sebou umístěné, oblodné kasárnické skříně, přesně oetikované stojany na pušky nepřipomínaly ničeho na minulé poslání této budovy.“¹⁷⁵ Samostatnou kapitolou byly ústavní knihovny, kde české knihy zpravidla byly ještě v tuhé zimě 1939/40 použity k otopu nebo později vyvezeny do sběru. Obdobně by bylo možné s výčtem pokračovat i pro další česká vysokoškolská pracoviště.

Jeich dezintegrace, která v plném rozsahu nastala až více než půl roku po vlastním zásahu ze 17. listopadu 1939, svým způsobem předznamenala již zmíněná kauza pražského univerzitního archivu. Novou kvalitu zde měl nastolit H. Zatschek, prozatím ještě bez svolení W. Saureho, když v červnu 1940 usiloval o převzetí Ústavu prehistorické archeologie a kabinetu české archeologie FF UK, a to včetně knih, nálezů, fotografického archivu a diapozitivů.¹⁷⁶ Jednalo se o vůbec první případ, kdy měl komisař příslušné fakulty samostatně disponovat svěřeným majetkem bez vědomí české strany, i když již předtím, v pondělí 1. dubna 1940, Frank schválil, že pedagogové DTH v Praze si mohou z českých sbírek vybírat přístroje, aparáty, chemikálie a knihy.¹⁷⁷ Následkem Zatschekova postupu mělo být české vybavení „zapůjčeno“ německému ústavu archeologie pod vedením profesora NUK Lothara F. Zotze (1899–1967).¹⁷⁸ Zatschek tak v podstatě antcipoval rozhodnutí, že až do uplynutí tříleté lhůty nebudou české vysoké školy otevřeny pod německým vedením, o což usilovaly mj. i snahy prostředkované v Berlíně vyslancem Františkem Chvalkovským (1885–1945) šéfovi Říšské kanceláře (*Reichskanzlei*) Dr. jur. Hansi H. Lammersovi (1869–1962). Ten mu nicméně sdělil Hitlerovu nespokojenost a učinil analogii se znovuotevřením varšavské univerzity: „*Bude-li ale u vás [v protektorátu – pozn. aut.] nadále zachován klid a hledě k tomu, že také pan říšský protektor je příznivě nakloněn, podrží dr. Lammers věc ve vhodnou chvíli v patrnosti,*“ sděloval Chvalkovský do Prahy.¹⁷⁹ Mělo

¹⁷³ František KADEŘÁVEK, *Vysoká škola inženýrského stavitelství*, in: České vysoké učení technické v Praze 1938–1945, Praha 1948, s. 12–33, zde s. 14.

¹⁷⁴ J. MILBAUER, *Vysoká škola chemicko-technologického inženýrství*, s. 71 (tabelární přehled).

¹⁷⁵ Karel KAMENICKÝ, *Vysoká škola zemědělského a lesního inženýrství*, in: České vysoké učení technické v Praze 1938–1945, Praha 1948, s. 81–108, zde s. 82.

¹⁷⁶ NA Praha, f. MŠ, kart. 1029, prezidium MŠANO PMR, červenec 1940.

¹⁷⁷ Tamtéž, f. ÚRP-ST, kart. 178, sign. 109-14/47, Frank Buntruovi, 1. 4. 1940; tamtéž, f. MŠ, kart. 1029, J. Filip MŠANO, 28. 6. 1940.

¹⁷⁸ K. L. Zotzovi srov. Martin OLIVA – Petr KOSTRHUN, *Česká archeologie pod jhem nacismu ve světle internetních vztahů*, Archeologické rozhledy 71, 2019, s. 139–165; Miloš HLAVA, Jaroslav Böhml a Lothar Zotz. Kapitola z dějin Státního archeologického ústavu, Archeologie ve středních Čechách 21, 2017, s. 17–45.

¹⁷⁹ NA Praha, f. PMR 1918–1945, kart. 3776, opis dopisu Chvalkovského Eliášovi, 15. 3. 1940.

proto být vypracováno memorandum, které byl Lammers ochoten po dohodě s v. Neurathem předložit Hitlerovi.¹⁸⁰ K tomu ovšem nakonec nedošlo a memorandum, projednávané ministerskou radou 25. dubna a 7. května 1940, bylo založeno ad acta.¹⁸¹ Místo toho bylo přijato vládní nařízení ze 14. června 1940 o novém pojmenování univerzit v Praze (Česká universita Karlova) a Brně, které bylo schváleno na schůzi vlády 8. května 1940 dle připomínek říšského protektora z 12. dubna 1940.¹⁸² Tím bylo zřejmé, že znovuootevření českých vysokých škol ve stavu, v němž byly 17. listopadu 1939 násilně uzavřeny, v daný okamžik dojít nemá.

O necelé dva měsíce později, v úterý 2. července 1940, to jasně signalizovalo rozhodnutí K. H. Franka, že německé ústavy mohou převzít vybrané české, a to včetně budov, přičemž provedení měl dozorovat Saure.¹⁸³ Podrobné návrhy ale měli podávat jednotliví němečtí komisaři, u nichž se předpokládalo na základě již proběhlého posuzování činnosti jednotlivých ústavů a probíhajícího kádrování českých akademiků, dostatečné obeznámení se situací.¹⁸⁴ Tento nový postup vedl MŠANO k zásadnímu konstatování, že se jedná o opatření, která „[...] jsou takového významu a dosahu pro české vysoké školy a pro celý český národ, že ministerstvo školství a národní osvěty považuje za nutné vyrozumět o nich ihned předsednictvo ministerské rady.“¹⁸⁵ S odvoláním na Hitlerův výnos o zřízení protektorátu z 16. března 1939 se pak pokusilo argumentovat, že jde o jeho jasné porušení, přičemž základním předpokladem bylo obnovení činnosti českých vysokých škol: „Podle vyhlášky úřadu říšského Protektora v Čechách a na Moravě ze dne 17. listopadu 1939 byly české vysoké školy na tři roky uzavřeny. Školy ty tedy nejsou zrušeny, nýbrž jejich činnost je pouze zastavena na určitou předem stanovenou dobu a všechna zařízení sloužící českým vysokým školám mají jimi býti zachována tak, aby tyto školy jakmile uplyne doba, na kterou byla jejich činnost zastavena a ze které minulo již skoro osm měsíců, mohly ihned zahájití plynulý provoz.“¹⁸⁶ Dále se dovozovalo, že postoupení budov NUK neplyne ani z vyhlášky ze dne 17. listopadu 1939 ani z výnosu a dopisu v. Neuratha Eliášovi ze dne 22. prosince 1939.¹⁸⁷ Současně se konstatovalo, že výnos z 22. prosince 1939 nemohl v tomto ohledu sloužit jako podklad pro německé komisaře, protože ti měli dohlížet jen na znovuootevření a následný provoz.¹⁸⁸ V případě nutného uprázdnění fyzikálního ústavu a chemických ústavů ČVUT v Praze se uvádělo, že jejich činnost byla ponechána ne kvůli výzkumu, ale proto, že „konají nenahraditelné praktické služby veřejné zejm.[éna] orgánům soudním, četnickým a policejním.“¹⁸⁹ Obdobně se argumentovalo i v případě pražské botanické zahrady, kde byl vyzdvižen „výslovný úkol v zájmu Říše“.¹⁹⁰ Závěr memoranda tak vyzněl v tom

¹⁸⁰ Tamtéž.

¹⁸¹ Tamtéž, memorandum, duben 1940.

¹⁸² Vládní nařízení č. 188 ze dne 8. 5. 1940 o pojmenování české university v Praze, in: SZN 1940, část. 63, 14. 6. 1940, s. 471; Věstník MŠANO 12 (7), 1940, s. 179. Srov. A. Mišková, *Die Deutsche (Karls-) Universität*, s. 104.

¹⁸³ NA Praha, f. Ministerstvo školství (MŠ), kart. 1029, dopis Czurdy/Denka, 6. 7. 1940.

¹⁸⁴ AUK Praha, f. RNU, kart. 127, interní sdělení komisaře-kurátora, 2. 7. 1940; tamtéž, Saure ÚŘP, 16. 7. 1940 a 21. 6. 1940; tamtéž, Saure Frankovi předběžná zpráva o převodu budov, 22. 6. 1940.

¹⁸⁵ NA Praha, f. MŠ, kart. 1029, prezidium MŠANO PMR, červenec 1940.

¹⁸⁶ Tamtéž.

¹⁸⁷ Tamtéž.

¹⁸⁸ Tamtéž.

¹⁸⁹ Tamtéž.

¹⁹⁰ Tamtéž.

smyslu, že daná záležitost „[...] je takového dosahu, že ministerstvo školství a národní osvěty doporučuje úvahu předsednictvu ministerské rady, neměl-li by býti požádán dokonce přímo pan státní president o zakročení u pana říšského protektora v Čechách a na Moravě, neboť právě v době zvýšeného českého aktivismu po prohloubení českoněmecké spolupráce nemůže býti lhostejno, jak česká veřejnost přijme skutečnost, že nejenom hmotný inventární majetek českých vysokých škol je zabírán pro německé vysoké školy, ale spolu s ním i vysloveně duševní majetek těchto škol, jaký představují knihovny, sbírky preparátů, diagramů, strojů a přístrojů budované v mnoha případech po generace jako celoživotní dílo českých vědeckých pracovníků“.¹⁹¹ Toto memorandum předal Hácha rovněž v. Neurathovi a ministr Kapras ho úřední cestou zaslal ÚŘP, v důsledku čehož inicioval schůzku K. H. Frank.¹⁹²

Na memorandum MŠANO záhy reagoval v první řadě Saure, jehož elaborát byl účelovou snůškou ideologických klíše a překroucených tvrzení k praktickým aspektům. Předně upozornil MŠANO, že Praha představovala „duchovní centrálu panslavismu v jeho rozličných odrůdách“ (*geistige Zentrale des Panslavismus in seinen verschiedenen Spielarten*) a Češi měli doposud monopol ve vybraných oblastech jako slavistika, orientalistika, zemědělské vědy a lesnictví; současně považoval za nutné vyřešit záležitosti disproporčního postavení Prehistorického a archeologického ústavu.¹⁹³ Zabavení budov představuje, jak psal, jen zlomek odčinění „křivd“ za dlouhodobý nedostatek prostor (*Raumnot*) německých vysokých škol z předválečného období a pokud byla povolena vědecká činnost českých ústavů, pak se tak stalo v plném rozsahu (!).¹⁹⁴ Zároveň v tomto kontextu mělo být chování německých komisařů podle Saureho vždy korektní a vstřícné, naopak vybraní čeští profesori, zejména bývalý rektor UK a botanik Karel Domin (1882–1953), činili při předávání majetku velké problémy.¹⁹⁵ Tato Saureho argumentace v zásadě nepřekvapí, neboť již v lednu psal interně Frankovi, že by měly být do německého majetku převedeny budovy FF a PF, jež označil jako tzv. vzdorostavbu proti Německu (*Trutzbau gegen das Deutschtum*), a to do doby než budou postaveny nové budovy, respektive i navzdory ustanovení o jejich uzavření jen na tři roky.¹⁹⁶ Zde jen připomeňme, že se po 15. březnu 1939 na německé straně uvažovalo o výstavbě nového společného tzv. univerzitního města (*Hochschulstadt*) u letohrádku Hvězda na Bílé hoře či dalších pražských lokalitách, což při setkání s v. Neurathem 6. září 1939 osobně přislíbil i říšský ministr Bernhard Rust (1883–1945).¹⁹⁷ Nakonec z těchto plánů ovšem sešlo úplně.¹⁹⁸

Po této odpovědi bylo víceméně jasné, co bude z německé strany následovat: jednotliví komisaři se pustili do nové části své agendy, tzn. začali přebírat jednotlivé ústavy a vybavení. Jako první byly „převzaty“ ještě v den Frankova rozhodnutí ústavy v Praze LF a PřF

¹⁹¹ Tamtéž.

¹⁹² AUK Praha, f. RNU, kart. 127, Burgsdorff Sauremu, 18. 7. 1940.

¹⁹³ Tamtéž, Saure MŠANO, 22. 7. 1940.

¹⁹⁴ Pro Saureho chápání významu a poslání NUK v Praze viz NA Praha, f. NSM, kart. 80, sign. 110-10/9, příspěvek SAUREHO v nepublikované ročence ÚŘP pod názvem *Die Deutsche Karls-Universität in Prag als Reichs-universität*, b. d. (1940).

¹⁹⁵ AUK Praha, f. RNU, kart. 127, Saure MŠANO, 22. 7. 1940.

¹⁹⁶ NA Praha, f. ÚŘP-ST, kart. 178, sign. 109-14/47, Saure Frankovi, 26. 1. 1940 (Tajné!).

¹⁹⁷ Tamtéž, f. ÚŘP 114, kart. 277, zpráva – bod vysoké školy, 1939.

¹⁹⁸ Tamtéž, f. ÚŘP-ST, kart. 10, sign. 109-2/77, interní zpráva, 22. 9. 1939. Ke starším plánům z období před rokem 1914 viz *Prag als deutsche Hochschulstadt*, Prag 1911, s. 7–47. Dále srov. také Miloš HOŘEJŠ, *Praha jako německé město. Nacistický urbanismus a Plánovací komise pro hlavní město Prahu*, Praha 2013, s. 194, 209.

UK, konkrétně balneologie, chemie, botaniky a rostlinné fyziologie.¹⁹⁹ Velmi aktivně si přitom počínal především komisař pro LF O. Grosser²⁰⁰ a na PŘF V. Denk/Czurda; za fyzikální obory zde vybavení přebíral B. Gudden a chemické E. Waldschmidt-Leitz, respektive K. Bernhauer, kteří fungovali jako zástupci komisařů.²⁰¹ Z německé strany přitom byla interně vyjádřena velká satisfakce, že byly budovy těchto ústavů zabráný.²⁰² Posun oproti situaci před rokem byl zcela jasný, jak psal ve schválení pro přesun ústavu biochemie a potravinářské chemie vedeném K. Bernhauerem do budovy ČVUT v Dejvicích referent REM: „*Poměry v Praze a Brně tedy v současnosti nemohou být zlepšeny novostavbami, nýbrž toliko v té podobě, že budou využity v zásadě velmi dobrá prostorová zařízení uzavřených českých vysokých škol [...]. Tímto způsobem je možné vytvořit s relativně malými potřebnými prostředky uspokojivé podmínky na léta dopředu [...]. Nynější přenechání prostor německým vysokým školám je pouze aktem usmíření za systematické a zcela protiprávní zanedbání z českého období* [myšleno meziválečného – pozn. aut].“²⁰³ Co ovšem bylo klíčové, jednalo se o rozhodnutí v podstatě definitivní, neboť „[...] i kdyby měly být české vysoké školy později znovu otevřeny, nebude možné vyžadovat, aby se jim ty části, jež se nyní přikládají německým vysokým školám, opět přenechaly, nýbrž by bylo na protektorátní vládě, aby se o své vysoké školy postarala nějak jinak“.²⁰⁴

Zájmy ovšem mohly jít z německé strany i napříč fakultami, jak o tom svědčí např. snahy přednosty německé interní kliniky LF NUK v Praze, profesora Dietricha W. Jahna (1900–1969) o prostory mineralogického ústavu PŘF na Albertově 6.²⁰⁵ Z vybavení LF UK se však po domluvě s komisařem O. Grosserem nesaturovala pouze zavedená pracoviště německé LF, ale i zcela nová, jako např. Ústav pro dědičnou a rasovou hygienu (*Institut für Erb- und Rassenhygiene*) pod vedením prof. Karla Thumse (1904–1976).²⁰⁶

Zásadním způsobem byly v Praze postiženy budovy PF a FF UK, o které měli Němci eminentní zájem a jejichž inventář byl s vypětím sil převeden buď pod zbylé fungující ústavy, nebo do Slovanské knihovny a na četnické velitelství (PF); úřední akta FF a PF si převzalo MŠANO.²⁰⁷ Knihovny v uzavřených ústavech PŘF v budově na Albertově 6, kde mj. sídlila také kancelář pokladníka Královské české společnosti nauk (KČSN), obsahovaly kromě vlastních univerzitních fondů i knihy odborných společností. Jednalo se o cca 12 000 svazků Jednoty českých matematiků a fyziků, 10 000 svazků Entomologického

¹⁹⁹ Tamtéž, f. ÚŘP-ST, kart. 178, sign. 109-14/47, sdělení Saureho ÚŘP, 2. 7. 1940; tamtéž, f. MŠ, kart. 1029, Grosser Hájkovi, 8. 7. 1940.

²⁰⁰ AUK Praha, f. RNU, kart. 127, Thums Sauremu, 17. 7. 1940. Srov. také P. SVOBODNÝ, *Němečtí komisaři pro českou lékařskou fakultu*, s. 59.

²⁰¹ NA Praha, f. MŠ, kart. 1029, záznam o převzetí budov PŘF UK a botanických ústavů, 8. 7. 1940; AUK Praha, f. RNU, kart. 127, Czurda/Denk Sauremu, 20. 1. 1940.

²⁰² NA Praha, f. ÚŘP-ST, kart. 24, sign. 109-4/206, Bernhauer Gießovi – situační zpráva č. VI o NUK a DTH v Praze (červen–červenec 1940), bod 3, 26. 7. 1940.

²⁰³ BAArch Berlin, f. R2/125505, Demmel Bernhauerovi, 12. 12. 1940.

²⁰⁴ Tamtéž.

²⁰⁵ AUK Praha, f. RNU, kart. 127, Jahn Kiekebuschovi, 2. 9. 1940.

²⁰⁶ Tamtéž, kart. 127, Thums Sauremu, 17. 7. 1940. Podrobně srov. Michal V. ŠIMŮNEK, *Zdraví, dědičnost, rasa. Obory dědičné a rasové hygieny, rasové biologie a biologie lidu na Německé Karlově univerzitě v Praze v akademických a politických kontextech (1939–1945)*, Praha 2006 (disertace PŘF UK Praha).

²⁰⁷ Jednalo se o personálie, studentské matriky, doktorské matriky a studijní doklady, které nemohly být po 17. 11. 1939 doručeny studijícím, viz NA Praha, f. MŠ, kart. 1029, záznam odložený ad acta, 13. 4. 1940; tamtéž, žádost Hrozného o uložení zbývajících knih v dalších objektech, 21. 3. 1940; tamtéž, zápis o přemístění vědeckého inventáře a knihoven z budovy české FF, 2. 4. 1941.

spolku, 1000 svazků knihovny Zoologické společnosti, dále zde bylo provizorně umístěno také 10 000 svazků fyzikálního ústavu ČVUT, 4000 svazků knihovny České geografické společnosti a 7000 svazků knihovny Přírodovědeckého klubu, 4000 svazků Botanické společnosti a na Albertově 6 bylo uloženo na 150 000 svazků z vyklizené FF UK a ČVUT.²⁰⁸ Sám Czurda/Denk popsal tamní stav takto: „*Knihy leží v posluchárnách, pod a na lavicích, částečně jsou také nahromaděny na stolech a podlahách v jiných prostorách.*“²⁰⁹ Z ústavů PŘF UK, jež sídlily na Karlově 3 a 6, byly po Czurdově/Denkových rozhodnutích otevřeny pouze ústav pro geofyziku a ústav pro anorganickou chemii a soudní chemii,²¹⁰ naopak zavřeny byly ústavy fyzikální, zoologický, matematický, geografický, paleontologický, botanický, pro rostlinnou fyziologii, antropologii²¹¹, organickou chemii, fyzikální chemii, farmaceutickou chemii, astronomii, zavřen byl rovněž seminář pro metodologii a dějiny vědy.²¹² Zájem někdejších německých kolegů na vybraných výzkumných zařízeních se ale týkal i přidružených badacích zařízení, jako např. vědecké laboratoře pro chov ryb, kterou vedl docent Karel Schäferna (1884–1950), u něhož se z německé strany uvažovalo o využití vlámského původu jeho rodiny.²¹³ Vybavení českých pracovišť však nepřebíraly pouze německé vysoké školy, nýbrž i další instituce, obzvláště jednalo-li se o vysoce specializovaná zařízení. Tak např. vhodné přístroje měly být převedeny na české firmy, které vytvořily tzv. muniční výbor (*Munitionsausschuß*).²¹⁴

O převodu budov ústavů LF a PŘF UK do německého užívání informoval Saure Franka v sobotu 22. června 1940, nicméně Frank tento postup schválil až 2. července 1940, přičemž důvody tohoto zdržení nejsou známe.²¹⁵

V případě FF UK se jednalo o vyklizený inventář z hlavní budovy na Smetanově náměstí 9, k čemuž došlo již v březnu 1940, kdy se Hrozný obrátil na Saureho, zda může k tomu kroku přistoupit, s čímž Saure ještě téhož dne blahosklonně souhlasil; jednalo se celkem o majetek jedenadvaceti seminářů a ústavů.²¹⁶ Příčinou byl bezesporu eminentní zájem o hlavní budovu FF UK, jež se po Himmlerově souhlasu (!) proměnila v centrum německých vědeckých institucí coby tzv. Dům německých vysokých škol (*Haus der Deutschen Hochschulen*). Jak již bylo uvedeno výše, zodpovídal za ni sám Saure.²¹⁷ Fungoval zde rektorát NUK, děkanáty FF NUK včetně kuratoria a zkušební komise, LF NUK, sídlila zde pražská pobočka Nacistického svazu studentů (*NS-Deutscher Studentenbund*; NSDStB) i NSDDB, byla zde umístěna knihovna Spolku pro dějiny Němců v Čechách a na Moravě (*Verein für Geschichte der Deutschen in Böhmen und Mähren*), Německá akademie věd

²⁰⁸ Přestěhování proběhlo na počátku dubna 1940, viz AUK Praha, f. RNU, kart. 127, Czurda/Denk Sauremu, 24. 4. 1940; Kiekebusch Sauremu, 5. 4. 1940; tamtéž, Saure GieBovi, 5. 8. 1940; tamtéž, Šalamon Guddenovi, 2. 8. 1940.

²⁰⁹ Tamtéž, Czurda/Denk Sauremu, 21. 6. 1940.

²¹⁰ Zde se jednalo o další činnost J. Křepelky a F. Trávníčka coby soudních znalců.

²¹¹ Zde se jednalo o další činnost J. Malého coby soudního znalce.

²¹² AUK Praha, f. RNU, kart. 127, Czurda Sauremu, 17. 5. 1940. K předávacím protokolům inventáře PŘF UK z března 1940 viz tamtéž, měsíční zpráva Czurdy/Denka Sauremu, 21. 3. 1940; tamtéž, Denk/Czurda ÚŘP, 24. 4. 1940; tamtéž, Czurda/Denk Sauremu, 17. 5. 1940.

²¹³ Tamtéž, Czurda a Dejdar Sauremu, 8. 5. 1941; tamtéž, Saure ÚŘP, 9. 5. 1941.

²¹⁴ NA Praha, f. ÚŘP-ST, kart. 28, sign. 109-4/332, zpráva o zasedání tzv. muničního výboru pro protektorát, 11. 6. 1940 (Tajné!).

²¹⁵ AUK Praha, f. RNU, kart. 127, interní poznámka Saureho, 2. 7. 1940; tamtéž, Saure Frankovi, 22. 6. 1940.

²¹⁶ Blíže viz A. Mišková, *Die Deutsche (Karls-) Universität*, s. 104.

²¹⁷ AUK Praha, f. RNU, kart. 127, Frank Sauremu, 1. 4. 1940; NA Praha, f. ÚŘP-ST, kart. 178, sign. 109-14/47, aktová poznámka, 3. 8. 1940.

Obr. 5: Budova FF UK coby „Dům německé vědy“ na Smetanově náměstí v Praze, 1940 (sbírka F. Weicholda)

(*Deutsche Akademie der Wissenschaften*), pražská pobočka Ústředního ústavu pro výchovu a výuku (*Zweigstelle Prag des Zentralinstituts für Erziehung und Unterricht*) z Berlína či pobočka Zahraničního akademického úřadu (*Akademisches Auslandsamt*).²¹⁸

Vzhledem k tomu, že o využití těchto budov v konečné fázi rozhodoval BdS, respektive HSSPF, stalo se z nich do budoucna svérázné realitní portfolio, jež s největší pravděpodobností sloužilo k prosazování vlivu především těchto německých bezpečnostních struktur.²¹⁹

V Brně byla však situace poněkud odlišná a dispute o využití českých vysokoškolských objektů zde vedly k nedorozuměním či dokonce sporům mezi BdS (H. Böhme) a REM ohledně dalšího využití. Zpráva o vnitřním vybavení tamních uzavřených českých ústavů nejdříve konstatovala prvotřídní kvalitu, načež se o ně přihlásila tamní DTH.²²⁰ O měsíc později následoval návrh na využití budov pro DTH, který podpořilo i REM.²²¹ Situace nicméně byla značně složitá, neboť některé budovy mezitím obsadili další němečtí zájemci. BdS proto musel do Brna, kde na rozdíl od Prahy docházelo zjevně k větším komplikacím, opětovně zdůraznit, že: 1. akce 15. listopadu 1939 byla výhradně politickou záležitostí a neměla primárně sloužit k saturování potřeb a požadavků německých vysokých škol, 2. za SS rozhoduje výhradně Himmler coby RFSS a 3. pro zpracování agendy je příslušný toliko HSSPF, respektive BdS.²²² Kurátorovi do Brna výslovně zdůraznil: „Znovu poukazují na to, že vysokoškolská akce z 15. listopadu 1939 byla akce politická a uzavření [českých

²¹⁸ AUK Praha, f. RNU, kart. 127, Saure Gießovi, 5. 8. 1940.

²¹⁹ NA Praha, f. NSM, kart. 46, sign. 110-4/532, seznam budov a prostor českých vysokých škol a jejich využití přeposlaný BdS Frankovi, 12. 2. 1943.

²²⁰ MZA Brno, f. B34, fasc. 697, předběžná zpráva Krise, 11. 4. 1940.

²²¹ Tamtéž, Leitmeyer REM, 31. 5. 1940; tamtéž, Leitmeyer ÚRP, 25. 5. 1940; tamtéž, Leitmeyer OLR v Brně, 8. 6. 1940.

²²² Tamtéž, BdS – záznam, 20. 9. 1940.

vysokých škol – pozn. aut.] *neproběhlo, aby snad byly pro německé vysoké školy obstarány lepší pracovní možnosti.*²²³

Z české strany byla tato trpká zkušenost s německým postupem v prvním roce po krvavém listopadu 1939 reflektována následovně: „Byly [...] uspořádány výpravy německých profesorů a docentů do českých vědeckých ústavů a za přítomnosti a nařízené pomoci českých profesorů byly vybírány nejcennější kusy inventáře k ‚vypůjčení‘. Vše se dalo v přísné úřední formě, všechno bylo sepsáno, potvrzeno a jednání bylo vybraně zdvořilé. Zanedlouho však byly ústavy prostě obsazeny německými profesory. Nastalo stěhování ve velkém, byly přemísťovány knihovny seminářů a fakult, stěhovalo se zařízení celých ústavů [...].“²²⁴

Pomyslnou tečku za snahami o obnovení činnosti českých vysokých škol, jež by mohlo v praxi alespoň do jisté míry zmenšit následky působení německých komisařů, představuje výměna korespondence k této problematice mezi Háchou a v. Neurathem ze září a října 1940.²²⁵ Na Háchovu supliku říšský protektor suše odpověděl v obsáhlejším dopisu ze dne 24. září 1940. I ten v něm mj. zopakoval, že uzavření českých vysokých škol byla před rokem „čistě politická záležitost“ (*eine rein politische Angelegenheit*), a – v souladu s již citovanou Saureho argumentací z léta téhož roku – ještě dodal, že doposud provedené zábery českých univerzitních ústavů představují z německého pohledu pouze „dílčí zado-stiuchnění“ (*teilweise Gutmachung*), přičemž knihovny a sbírky byly ponechány na svých místech.²²⁶ Dále pak zdůraznil, že „[...] čeští profesori byli pro důležité výzkumné práce ponecháni na svých pracovištích, popř. jim byl přidělen rovnocenný pracovní prostor, čímž nemohlo v žádném případě dojít k narušení jejich výzkumné činnosti“.²²⁷ Jen málokterý z dokumentů německé provenience k problematice vědecké politiky představuje větší dis-krepanci mezi skutečným stavem a lží nežli tento.

Pro širší kontext dodejme, že se tak stalo jen necelý měsíc po předložení nově vypracova-ného strategického dokumentu o „otázce budoucího uspořádání českomoravského prostoru“, který K. v. Neurath zaslal ve středu 31. srpna 1940 přes Lammerse Hitlerovi a který byl doplněn i tzv. pamětním spisem (*Denkschrift*) Franka na to samé klíčové téma.²²⁸ V „řešení českého problému“ tak byl navržen a Hitlerem schválen genocidní záměr komplexní ger-manizace lidí a prostoru českých zemí, řízený z jednoho okupačního centra. Dokument prezentovaný Frankem přesto přitom přinesl nejradikálnější posun. Jeho důsledky jsou zřej-mé při zhruba třicetiletém horizontu daných plánů. V případě českých univerzit byl shrnut do jediné věty: „Už nikdy české vysoké školy [...]“.²²⁹ V prosinci 1940 naproti tomu říšský protektor, který přijal Chvalkovského ve své služební vile v Berlíně-Dahlemu, tvrdil pouze

²²³ Tamtéž, Böhme Leitmeyerovi, 20. 9. 1940.

²²⁴ Václav ČERNÝ, *Křik Koruny české. Paměti 1938–1945. Náš kulturní odboj za války*, Brno 1992, s. 145.

²²⁵ NA Praha, f. MŠ, kart. 1029, Kancelář státního presidenta MŠANO, 2. 10. 1940.

²²⁶ Tamtéž, v. Neurath Háchovi, 24. 9. 1940.

²²⁷ Tamtéž.

²²⁸ Edičně viz Václav KRÁL, *Chtěli nás vyhubit*, Praha 1961, s. 62–75; Neurathovo memorandum viz s. 63–67, Frankovo memorandum, datované 28. 8. 1940, viz s. 68–75. K Frankovu memorandu následoval 14. 9. 1940 ještě komentář R. Heydricha a po služební poradě 9. 10. 1940 u Franka bylo předložené memorandum o úko-lech hospodářství při poněmčení protektorátu Čechy a Morava z pera šéfa ÚSP B. Adolfa, viz tamtéž, s. 76–78 a 103–111. Srov. také Detlef BRANDES, *Germanizovat a vysídlit. Nacistická národnostní politika v českých zemích*, Praha 2015, s. 24–47.

²²⁹ Václav KRÁL (ed.), *Die Deutschen in der Tschechoslowakei. Dokumentensammlung*, Praha 1964, s. 417–421, zde s. 419–420 (dok. č. 315). Pripuštěno bylo zřízení provizorní instituce nazvané jako *Collegium Bohemicum*, které ale nebylo dále nijak specifikováno.

tolik, že „[...] otevření vysokých škol nebude dle jeho názoru aktuálním před ukončením války“.²³⁰

Činnost německých komisařů tak na pozadí těchto rozhodnutí získává v pravdě osudové rozměry.

Shrnutí

Násilné uzavření českých vysokých škol 17. listopadu 1939 postavilo německou správu před nutnost řešení řady obtíží. Vzhledem k tomu, že celá „akce“ byla v nacistické logice věcí chápána jako v podstatě policejné bezpečnostní záležitost, získaly v rozhodování klíčové místo právě koercivní složky v čele s říšským vůdcem SS H. Himmlerem a jeho hlavním představitelem v protektorátu, tzv. vyšším velitelem SS a policie (HSSPF) K. H. Frankem. Po krátkém období hledání náležitého modelu správy, jenž by vyhovoval jak HSSPF, respektive místnímu veliteli bezpečnostní policie (BdS), tak i civilní správě v čele s Úřadem říšského protektora (ÚŘP), vznikl v prosinci 1939 zárodek institutu komisařů (*Kommissare*). Ten, pocházející původně z říšské administrativní praxe, byl ovšem očividně kreativně uzpůsoben specifickým podmínkám protektorátu. V daném případě se nejvíce přibližoval tzv. dozorujícímu komisaři (*Aufsichtskommissar*), jenž byl zároveň nadán i poradní funkcí v expertním pojetí, tedy zhruba ve smyslu tzv. důvěrného komisaře (*Vertrauenskommissar*). Naopak exekutivní pravomoci byly potlačeny, respektive ponechány právě bezpečnostním složkám. Vlastní myšlenka přitom pravděpodobně nepocházela z ÚŘP, ale od úředníků pražské hlavní služebny gestapa (*Stapoleitstelle Prag*). V tomto případě se sice formálně jednalo o služebnu říšského protektora, nicméně fakticky šlo o orgán podřízený H. Himmlerovi jakožto šéfovi německé policie, respektive šéfovi nově zřízeného Říšského hlavního bezpečnostního úřadu (*Reichssicherheitshauptamt*) R. Heydrichovi. Pozdější příписy pražského BdS o Himmlerovi ve vztahu k českým univerzitám hovoří právě jako o tzv. správci věrné ruky (*Treuhänder*). Výchozím bodem této úvahy byl fakt, že gestapo fungovalo po 17. listopadu 1939 jako tzv. zabavovací úřad (*Beschlagnahmebehörde*) pro univerzitní vybavení. Vlastní komisaři jsou pak od ledna 1940 spojeni s působením nového rektora Německé Univerzity Karlovy (W. Saure), který byvše sám komisařem, je v podstatě vedl a koordinoval jejich činnost. Ta se v letech 1939–1940 ve vztahu k českým univerzitám a vysokým školám týkala v podstatě tří navzájem propojených okruhů záležitostí: 1. provozních, 2. prostorových a 3. personálních; agenda majetková a finanční zůstávala vyhrazena striktně BdS, respektive HSSPF. Ve velmi krátkém čase se tak z řad především místních německých akademiků vyprofilovala velmi úzká skupina očividně politicky prověřených a zároveň ochotných administrátorů, informátorů a profitérů, bez níž by exploatace české akademické infrastruktury byla jen stěží proveditelná a jež na dlouhý čas zásadním způsobem ovlivnila vztah české a německé vědy. O jejich výběru, motivech či míře ochoty či naopak případném nátlaku toho bohužel není mnoho známo a zaslouží si do budoucna ještě podrobného výzkumu. Byli ale očividně i tací, kteří tuto funkci odmítli. Někteří zase naopak komisařské funkce kumulovali. Přitom přístup a intenzitu práce jednotlivých komisařů lze prozatím těžko rekonstruovat. Někteří byli bezesporu velmi aktivní,

²³⁰ V. BABIČKA – V. HELEŠICOVÁ, *Faksimilia 17. listopad 1939*, s. 225 (Chvalkovský Eliášovi, 9. 12. 1940).

jiní pravděpodobně jen toliko postupovali dle předem daných instrukcí, jiní se dokonce snažili být svým českým kolegům nápomocni a další aktivně činili udání. Motivací tu mohla být jak prostá osobní zášť či vyřizování starých účtů, tak i přehnaný aktivismus a oportunismus. Význam jejich působení se zásadním způsobem proměnil, když od správy a dohledu nad uzavřenými českými ústavu přešli k aktivní účasti na převádění univerzitních pracovišť pod německé vysokoškolské instituce.

Grantová podpora

Studie vznikla s podporou na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, v. v. i., RVO: 68378114.

MICHAL V. ŠIMŮNEK – MILOŠ HOŘEJŠ

Von „Treuhändern“ zu „Kommissaren“. Zur Etablierung sogenannter Kommissare für die geschlossenen tschechischen Hochschulen, 1939–1940

ZUSAMMENFASSUNG

Die gewaltsame Schließung der tschechischen Universitäten und Hochschulen am 17. November 1939, die in erster Linie auf die Unterbrechung der Lehre und die Verfolgung von Studenten abzielte, warf für die Besatzungsverwaltung eine Reihe von politischen, technischen und nicht zuletzt auch administrativen Fragen auf. Nach der Schlüsselentscheidung A. Hitlers von Anfang Dezember 1939, dass einige Institute ihre Tätigkeit in reglementierter und beaufsichtigter Form wieder aufnehmen können, stieg die Bedeutung der administrativen Form, für welche sich die deutsche Seite entschließen würde. Hauptsächlicher Ausgangspunkt wurde nach fast monatelanger Suche das Institut der sog. Kommissare. Ihre Tätigkeit, die im Laufe des Jahres 1940 konkrete Gestalt annahm, war freilich ziemlich innovatorisch konzipiert, und zwar vor allem hinsichtlich der Ausbeutung des entscheidenden Teils der tschechischen wissenschaftlichen Infrastruktur. Die Materialstudie verfolgt den Weg, der zur Entscheidung über die Verwaltungsform des konfiszierten Eigentums und über die Leitung bzw. Beaufsichtigung der eingeschränkten Tätigkeit einiger Universitätsinstitute geführt hat und bringt ein Verzeichnis der Hochschulkommissare. Sie stellt ihre Aufgaben vor und bringt eine Auswahl von Personen für diese Funktionen. Dann deutet sie die Art und Weise an, wie die Agenda der Kommissare ausgeübt wurde, die mit betrieblichen, räumlichen und Personalfragen befasst war, aber auch in großem Maße mit Fragen des Eigentums (innere Ausstattung einschließlich Bibliotheken und weiteren Besitzes).

Das Thema Kommissare der tschechischen Hochschulen erkundet die Bereiche, die für das Überleben der materiellen und menschlichen Substanz der tschechischen Universitäten und Technischen Hochschulen ganz wesentlich waren, und zeigt die Situation auf, die dazu geführt hat, in welchem Zustand sich die Schulen nach dem Kriege befanden.

Deutsche Übersetzung Wolf B. Oerter

Mgr. Michal Šimůnek, Ph.D.
Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v. v. i.
simunekm@centrum.cz

PhDr. Miloš Hořejš, Ph.D.
Národní technické muzeum, Praha
milos.horejs@ntm.cz